

ศาสนาญี่ปุ่น:กรอบความคิดของคนในสังคม

ยุพา คลังสุวรรณ

ในปี 1986 มีงานแสดงผลผลิตภัณฑ์พื้นเมืองของญี่ปุ่น (Japan Traditional Craft Fair) ที่เมืองปารีส ประเทศฝรั่งเศส ในงานนี้มีการจัดประตูทางเข้า 2 ด้าน ทางเข้าหนึ่งเป็นศาลเจ้าชินโต ทางเข้าอีกด้านหนึ่งเป็นวัดพุทธพร้อมเขียนคำอธิบายสำหรับประตูทั้ง 2 ว่าเป็นสัญลักษณ์ของศาสนาของญี่ปุ่น 2 ศาสนา ศาลเจ้าชินโตเป็นส่วนหนึ่งของ "วิถีเทพ" ของญี่ปุ่นในอดีต ในขณะที่วัดพุทธเป็นสัญลักษณ์ของพุทธศาสนา ซึ่งนำเข้ามาในญี่ปุ่นเมื่อ 1,000 กว่าปีมาแล้ว ประตูทางเข้าทั้งสองศาสนานี้ทำให้เกิดคำถามมากมาย เช่น ในประเทศญี่ปุ่นมีคนนับถือพุทธศาสนาและศาสนาชินโตจำนวนเท่าใด และญี่ปุ่นมีจำนวนประชากรเท่าไร คำตอบ คือ คนที่นับถือศาสนาชินโต นับถือศาสนาพุทธมีจำนวนเท่ากับจำนวนประชากร คำตอบของคนญี่ปุ่นทำให้คนฝรั่งเศสงง เพราะนั่นหมายความว่า ชาวญี่ปุ่นทุกคนนับถือทั้งสองศาสนาในเวลาเดียวกัน คนฝรั่งเศสฟังแล้วจะไม่เข้าใจว่าทำไมคนญี่ปุ่นจึงนับถือหลายศาสนาได้ในเวลาเดียวกัน

ก่อนจะศึกษาเรื่องศาสนาของญี่ปุ่น ควรทำความเข้าใจกับทัศนคติของคนญี่ปุ่นเกี่ยวกับศาสนาเสียก่อน คือ

1.คนญี่ปุ่นอาจนับถือเทพ (ชินโต) พระเจ้า (คริสต์) และศาสดาของศาสนาต่าง ๆ ในเวลาเดียวกัน โดยไม่รู้สึกรัดแย้ง เช่น นายกรัฐมนตรีมาซาโยชิ โหชิระ (Masayoshi Ohira) เป็นนายกรัฐมนตรีญี่ปุ่นคนเดียวที่นับถือศาสนาคริสต์ นายกรัฐมนตรีโหชิระจะสวดในศาลเจ้าอิเซะ ร่วมงานเดินรำในงานโอบง และนั่งวิปัสสนาในวัดเซ็น คนญี่ปุ่นจะไม่รู้สึกแปลกอะไรกับพฤติกรรมของนายกรัฐมนตรีของตนเลย เพราะคนญี่ปุ่นโดยทั่วไปก็จะเข้าร่วมกิจกรรมของศาสนาต่าง ๆ เช่นเดียวกัน คนญี่ปุ่นจะไปวัดชินโตในช่วงปีใหม่เพื่อขอพร จลองเทศกาลคริสต์มาส เหมือนเป็นเทศกาลฉลองของญี่ปุ่นเอง และไปวัดพุทธในงานโอบง (O Bon) ซึ่งเป็นงานสำหรับคนตาย และทำพิธีศพแบบพุทธ ถ้าดูจากพฤติกรรมการร่วมกิจกรรมของศาสนาของญี่ปุ่นแล้ว คนญี่ปุ่นแต่ละคนดูเหมือนจะนับถือมากกว่าหนึ่งศาสนา นั่นแสดงว่าคนญี่ปุ่นไม่มีความเชื่อในศาสนาใดศาสนาหนึ่งเพียงพอหรือ ก่อนจะตอบคำถามนี้ คงจะต้องย้อนกลับไปดูพื้นฐานของศาสนาพื้นเมืองดั้งเดิมของญี่ปุ่นว่าเป็นอย่างไร และมีทัศนคติการมองโลกอย่างไร และพุทธศาสนาเข้ามาได้อย่างไร และทำไมศาสนาชินโตและพุทธศาสนาจึงเข้ากันได้

2.ศาสนสถานเป็นที่สถิตย์ของเทพในเขตต่าง ๆ ในบริเวณศาลเจ้าชินโตจะมีทั้งวัดพุทธด้วยหรือในทางกลับกัน ในบริเวณวัดพุทธก็มีศาลเจ้าชินโตอยู่ด้วย

3.คติความเชื่อของศาสนาญี่ปุ่น จะรวมคติความเชื่อของศาสนาต่าง ๆ เข้าไว้

* ประธานโครงการญี่ปุ่นศึกษา สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

4. พระในศาสนาหนึ่งอาจประกอบพิธีกรรมทางศาสนาให้อีกศาสนาหนึ่งได้ โดยรู้สึกผิดบาป

ศาสนาในทัศนคติของคนญี่ปุ่นเป็นเรื่องของการเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนามากกว่าการมีความเชื่อในศาสนา พิธีกรรมที่เกี่ยวกับศาสนาทั้งของเอกชนและของรัฐ เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทุกวันจึงมีชาวญี่ปุ่นน้อยคนมากที่ถ้าไม่เข้าร่วมในกิจกรรมใดก็เข้าร่วมกิจกรรมหนึ่ง

คนญี่ปุ่นมีความรู้สึกขัดแย้งในการบูชาเทพต่างๆ และนับถือพระพุทธเจ้าในเวลาเดียวกันไหม นักวิชาการอย่างเช่น รุท เบนนาดิกส์ เคยตั้งข้อสังเกตว่า ความต่างระหว่างบรรพบุรุษและพระพุทธเจ้าไม่ชัดเจน ทำให้ความแตกต่างระหว่างพระพุทธเจ้าและความตายไม่ชัดด้วย คนญี่ปุ่นส่วนใหญ่จะเชื่อว่าบรรพบุรุษและพระพุทธเจ้าเป็นสิ่งเดียวกัน คนตายจึงจะเป็นพุทธได้ บรรพบุรุษ พระพุทธเจ้า และคนตายมีความสัมพันธ์กันทางสายเลือด

ความแตกต่างของศาสนาชินโตและศาสนาพุทธดูไม่ชัดเจนมากจนทำให้มองว่าความแตกต่างของศาสนาสองศาสนา เป็นความแตกต่างในการวิเคราะห์เรื่องความเชื่อทางศาสนาของนักวิชาการมากกว่า ในช่วงต้นของยุคสมัยใหม่ รัฐบาลเมจิพยายามจะแยกศาสนาทั้ง 2 ศาสนานี้ออกจากกัน โดยพยายามให้ศาสนาชินโตเป็นศาสนาประจำชาติ และมโหรีจักรพรรดิเป็นพระสูงสุด การแยกศาสนาชินโตกับพุทธในช่วงหนึ่งไม่เคยทำให้จิตใจของคนญี่ปุ่นรู้สึกว่าทั้งสองศาสนาที่ต่างกัน ซึ่งจะเห็นได้จากการปะปนกันอยู่ทั่วไปของพุทธศาสนาและศาสนาชินโตในญี่ปุ่น

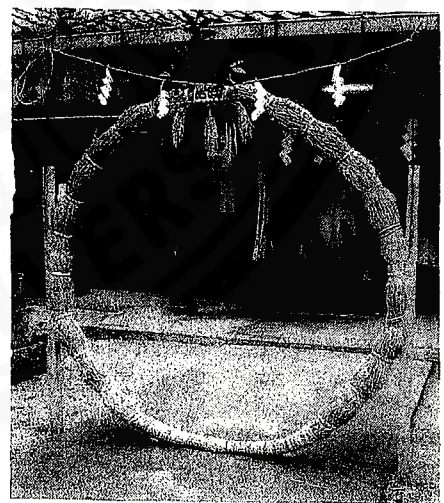
นอกจากนั้นรัฐธรรมนูญญี่ปุ่นยังให้อิสระแก่คนญี่ปุ่นในการนับถือศาสนา และไม่มีศาสนาใดได้รับสิทธิพิเศษจากรัฐ รัฐธรรมนูญฉบับนี้จะเขียนขึ้นเพื่อป้องกันไม่ให้ชินโตกลับมาเป็นศาสนาของรัฐ และสร้างความรู้สึกชาตินิยมให้แก่คนญี่ปุ่น อย่างที่เคยทำกันมาในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2

ศาสนาเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม มนุษย์ในแต่ละสังคมจะมีประสบการณ์กับสภาวะการณ์และเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันต่างกัน ทำให้มนุษย์ในแต่ละวัฒนธรรมนี้ภาพสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติต่างกัน ในการศึกษาศาสนาญี่ปุ่น สิ่งที่น่าสนใจคือ การใช้คำว่า ศาสนาญี่ปุ่น หากายามาเห็นว่า ศาสนาญี่ปุ่นมีความหมายกำกวม ความหมายแรก หมายถึง ศาสนาชินโตศาสนาเดียว และในอีกความหมายหนึ่งรวมศาสนาชินโต พุทธ ขงจื้อ และคริสต์ ในบทนี้ผู้เขียนต้องการจะศึกษาแนวคิดพื้นฐาน และความหมายของศาสนาญี่ปุ่น ศาสนาญี่ปุ่นมีส่วนในการกำหนดโลกทัศน์ และวางกรอบความคิดของคนในสังคมมากน้อยแค่ไหน และญี่ปุ่นได้นำศาสนามาใช้เป็นกลไกหนึ่งในการควบคุมสังคมได้อย่างไร

ในบรรดาศาสนาของญี่ปุ่น ศาสนาชินโตเป็นทั้งศาสนาที่เก่าแก่ที่สุด และดั้งเดิมที่สุดของญี่ปุ่น ซึ่งมีกำเนิดจากความเชื่อพื้นบ้านและทำหน้าที่เป็นศาสนาพื้นบ้าน แต่ละท้องถิ่นจะมีคามิ (เทพ) พิเศษของตน มีงานฉลองพิเศษและวัตถุศักดิ์สิทธิ์ของตนเอง ชินโตเป็นความรู้สึกสำนึกเกี่ยวกับการชำระให้สะอาด การเริ่มใหม่ เป็นเรื่องเฉพาะเขตและเป็นเรื่องจิตวิญญาณของเฉพาะชุมชนมากกว่าเป็นระบบ

หรือหลักทางปรัชญา ชินโตเน้นความใกล้ชิดกับธรรมชาติ ชินโตเกี่ยวเนื่องกับสถาบันจักรพรรดิในฐานะเป็นพันธมิตรผูกมัดตระกูลให้เข้ามารวมอยู่เพื่อช่วยกันต่อสู้ให้พ้นภัยจากการรุกรานของเกาหลีและจีน ชินโตจึงนำมาใช้ในการเตือนให้คนญี่ปุ่นนึกถึงเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ ชินโตเป็นศาสนาเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ที่ไม่แสวงหาสมาชิกให้มานับถือศาสนาของตน ชินโตมีความเป็นญี่ปุ่นมาก คือ เป็นศาสนาเกี่ยวกับผู้คน สิ่งแวดล้อม และโลกที่คนญี่ปุ่นอยู่ ชินโตเน้นความใกล้ชิดสนิทสนมกับคนญี่ปุ่น และยังผูกติดกับความเป็นชาตินิยมของญี่ปุ่นด้วย

กำเนิดของศาสนาชินโตยังคงไม่ทราบแน่ชัด เข้าใจกันว่าคงจะเกิดในยุคคยาโยอิ เพิ่งมาใช้ชื่อชินโตซึ่งหมายถึงวิถีเทพในปลายศตวรรษที่ 6 เพื่อแยกชินโตจากศาสนาอื่น ศาสนาชินโตเป็นรูปแบบของการบูชาธรรมชาติ เป็นการรวมของความเชื่อและคติความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณ ผีดีผีร้ายต่าง ๆ เทพของชินโตจะมาสืบเสาะอยู่ที่ศาลเจ้าต่อเมื่อมีการทำพิธีกรรม ศาสนาชินโตไม่เชื่อในชีวิตโลกหน้า ไม่มีความคิดเกี่ยวกับจริยธรรม ความดีความเลว สิ่งดี และสิ่งเลวเป็นของคู่กัน แยกกันไม่ออก สิ่งร้ายเป็นความชั่วที่จะกระตุ้นให้เกิดสิ่งดี สิ่งใหม่ขึ้นมา ชินโตเน้นความบริสุทธิ์ในพิธีกรรม วิธีทำให้บริสุทธิ์คือ ล้างปากและล้างมือก่อนจะบูชา ตามศาลเจ้าชินโตจะมีบ่อน้ำอยู่หน้าทางเข้าศาลเจ้าไว้ชำระล้างให้บริสุทธิ์ บางศาลเจ้าจะนำฟางข้าวมาจับมัดเป็นพ่อนให้แน่นแล้วทำกรอบเป็นวงกลมใหญ่ พอที่จะให้คนเดินรอบไปได้อย่างสบาย ๆ กรอบวงกลมที่จะยึดติดกับเสาข้างหนึ่งเพื่อไม่ให้ล้ม ด้านบนของกรอบวงกลมจะมีเชือกผูกโยงติดกับเสาของสิ่งก่อสร้าง หรืออาคารเพื่อกรอบวงกลมจะได้ตั้งอยู่ได้ กรอบวงกลมที่กล่าวนี้ เรียกว่า ฟางวงกลมสำหรับชำระล้างให้สะอาด (Purification Straw) พิธีกรรมที่ชำระล้างให้สะอาดเป็นพิธีกรรมชำระล้างทั้งร่างกาย และจิตใจ ซึ่งก่อให้เกิดความซื่อสัตย์ (honesty) ชินโตเป็นศาสนาที่เน้นความสะอาด และความบริสุทธิ์ การชำระล้างให้สะอาดเป็นการฟื้นฟูสัมพันธ์ภาพกับเทพใหม่ให้เหมือนเดิม สิ่งมีชีวิตทุกอย่างสามารถฟื้นฟูให้กลับไปสู่ระดับ หรือสภาพเดิมได้ หรือย้อนกลับไปหาแหล่งกำเนิดได้ Finn Stefansson ในเรื่อง Japan : the Pure Land ได้อธิบายว่าคนญี่ปุ่นเปรียบชีวิตเหมือน การขึ้นลงของดวงอาทิตย์ พระอาทิตย์ตกดิน หมายถึง การชำระล้างให้สะอาดด้วยน้ำ พระอาทิตย์ขึ้นแสดงการกลับมาใหม่ สัญลักษณ์ของการเริ่มใหม่และการฟื้นฟูกลับมาใหม่จะเห็นได้จากประเพณีการซ่อมและสร้างใหม่ของศาลเจ้าทุก 20 ปี โดยเฉพาะที่อิเซะ โดยเลียนแบบของเก่า ซึ่งหมายถึง การชำระล้างให้สะอาดและสร้างความรู้สึกลำบากของการฟื้นฟูกลับมาใหม่ของญี่ปุ่น การมีแนวคิดเรื่องความสะอาดตลอดเวลาทำให้คนญี่ปุ่นกลายเป็นคนที่

ฟางวงกลมสำหรับชำระล้างให้สะอาด

แบ่งแยกชนคนละชั้นกับคนที่ทำงานประเภทที่ญี่ปุ่นถือว่าไม่สะอาด เช่น คนฆ่าสัตว์ คนกวาดถนน คนเก็บขยะ คนเหล่านี้ต้องกลายเป็นคนชายขอบไป คือ เป็นคนที่อยู่ระดับล่างสุดของสังคม ในสมัยโตกุกาวาเคยถือว่าคนพวกนี้ คือ คนที่ไม่ใช่คน

ลักษณะพิเศษอีกอย่างหนึ่งของศาสนาชินโต คือ ความเชื่อพื้นฐานว่าคน เทพ และธรรมชาติ ทั้งหมดมาจากพ่อแม่เดียวกัน ดังนั้น ทุกสิ่งทุกอย่าง คือ คน เทพ ธรรมชาติ เป็นเครือญาติเดียวกัน เพราะทุกสิ่งทุกอย่าง และคน เกิดมาพร้อมกับความเป็นเทพ ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า คนและเทพมีสายเลือดเดียวกัน หรือจะกล่าวว่าคนมีสายเลือดร่วมกับเทพก็ได้ เทพในศาสนาชินโตจะมีอยู่ในโลกของญี่ปุ่นเท่านั้น เทพเป็นสิ่งที่มีความยิ่งใหญ่ มีเมตตากรุณา จึงควรได้รับการเคารพบูชา แต่ในขณะเดียวกัน ประชาชนก็มีอิสระในการเลือกนับถือเทพองค์ใดก็ได้ เทพไม่มีรูปร่าง แต่มีหน้าที่ต้องคุ้มครองดูแลผู้ที่นับถือบูชา คนญี่ปุ่นมองเทพอย่างไร คนญี่ปุ่นมองเทพในศาสนาชินโตว่าเป็นเทพที่มีระเบียบวินัย ร่วมใจกันปกป้องประชาชน ไม่มีการต่อสู้แย่งชิงกันเป็นใหญ่ระหว่างเทพ เทพเป็นผู้ให้กำเนิดชีวิตทั้งหลาย แต่ก็ไม่ได้กำหนดชะตาชีวิตของมนุษย์ เทพปล่อยให้ชีวิตมนุษย์เป็นไปตามวิถีธรรมชาติ ในนิยายปรัมปรา ศาสนาชินโตเป็นเรื่องเกี่ยวกับการสร้างการเริ่มต้นของโลก ประเทศ และคนญี่ปุ่น ศาสนาชินโตเป็นศาสนาที่เน้นความเป็นหนึ่งเดียวกัน เน้นชุมชน เน้นเรื่องของคนญี่ปุ่น และการเกิดขึ้นมาของคนญี่ปุ่นในโลก อาจจะเป็นด้วยเหตุนี้ที่ทำให้การเป็นชินโต และการเป็นคนญี่ปุ่นถือเป็นเรื่องเดียวกัน

นิยายปรัมปราของศาสนาชินโตกล่าวถึง จักรพรรดิในฐานะเป็นผู้นำของสังคมญี่ปุ่น จักรพรรดิจิมมุเป็นผู้ก่อตั้งประเทศญี่ปุ่น ครอบครัวขององค์จักรพรรดิเป็นผู้ปกครองประเทศญี่ปุ่นบนพื้นฐานของนิยายปรัมปรา และองค์จักรพรรดิก็นับเป็นลูกหลานของเทพแห่งดวงอาทิตย์

ปีหนึ่งจักรพรรดิต้องเสด็จไปประกอบพิธีสังเวญบูชาสุริยเทพที่ศาลเจ้าอิเซะในเมืองนารา ครั้งหนึ่งในการประกาศความกตัญญูรู้คุณ และสอนให้คนในชาติร่วมกันสำแดงทิวหน้ากัน¹ ตั้งแต่ในอดีตกาลหน้าที่หลักขององค์จักรพรรดิ คือ ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา

งานฉลองการขานต้นข้าวไปปลูกใหม่ เพื่อการเก็บเกี่ยวที่ดี
ในวันที่ 24 มิถุนายน ที่ศาลเจ้า Izonomiya ในเมือง Mie

¹ ศ. เสฐียร พันธงชัย ปรัชญาญี่ปุ่น หน้า 10.

เพื่อสวดขอให้ประเทศของพระองค์เจริญรุ่งเรือง และประชาชนเก็บเกี่ยวพืชผลได้ดี แม้กระทั่งปัจจุบัน จักรพรรดิในฐานะเป็นพระสูงสุดของศาสนาชินโตยังคงทำพิธีย้ายต้นข้าวอ่อนเป็นพันไปปลูกใหม่ในฤดูใบไม้ผลิ พิธีย้ายต้นข้าวเป็นพิธีซึ่งทำกันเป็นสัญลักษณ์เพื่อแสดงการเริ่มต้นฤดูกาลเพาะปลูกข้าว รองจากองค์จักรพรรดิในบรรดาสัตว์ต่าง ๆ ในโลก ข้าวถือว่ศักดิ์สิทธิ์ที่สุดในสายตาของคนญี่ปุ่น ข้าวเกี่ยวพันในฐานะการเป็นอาหารของเทพ ข้าวจึงถือว่าเป็นสิ่งที่ดีเลิศในสมัยโบราณ คนญี่ปุ่นจะไม่ยกโทษให้ใครที่ทิ้งข้าว (แม้แค่กำมือเดียว) คนญี่ปุ่นถือว่าเงินใช้ไปแล้วหาใหม่ได้ ข้าวใช้เป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์และใช้ในพิธีกรรมเกี่ยวกับศาสนา ในพิธีขึ้นครองราชสมบัติของจักรพรรดิแต่ละพระองค์จะมีพิธีฉลองการเก็บเกี่ยวข้าวสด ๆ มาบูชาวิญญาณบรรพบุรุษและเทพแห่งสวรรค์และความตาย นอกจากนั้นพระองค์ยังต้องประกอบพิธีบูชาบรรพบุรุษของพระองค์ด้วย ศาสนาชินโตเป็นศาสนาที่เน้นการเคารพบูชาจักรพรรดิ เป็นศาสนาที่ทำให้การปกครองของจักรพรรดิถูกต้องตามกฎหมาย

ชินโต เป็นศาสนาที่ไม่มีคัมภีร์ในการประกอบพิธีทางศาสนา พระในศาสนาชินโตจะเขียนหรือพูดให้เหมาะกับพิธีที่ทำในแต่ละครั้ง เพราะไม่มีบทบัญญัติหรือคัมภีร์ใดที่จะนำไปใช้เป็นเกณฑ์ในการปฏิบัติได้ในพิธีกรรมต่างๆ ของศาสนาชินโต ชินโตเป็นทัศนคติ (attitude) และประเพณีมากกว่า จุดรวมดั้งเดิมของศาสนาชินโตอยู่ที่เทพ (คามิ) คามิของญี่ปุ่นรวมถึงสิ่งที่อยู่ในธรรมชาติ เช่น ต้นไม้ หิน ภูเขา และอื่น ๆ อีกมากมาย คนที่ทำประโยชน์ให้แก่ประเทศก็เป็นคามิได้ ดาบที่คนเป็นผู้ผลิตก็เป็นเทพได้ คนญี่ปุ่นทุกคนสามารถจะติดต่อกับเทพได้ "ศาสนาชินโตไม่ได้สอนให้คนทำความดี เพื่อจะได้ไปสวรรค์ นิพพาน หรือคนทำชั่วจะต้องไปนรก ไม่มีคำสอนเรื่องนรก สวรรค์ในชินโต ชินโตสอนเพียงว่าเกิดมาแล้ว เติบโตมาแล้ว จะต้องทำตัวให้เป็นคนดีของครอบครัว พ่อแม่วงศ์ตระกูล ของสังคม และของชาติอย่างไร"² ในตำนานโคจิได้บันทึกกิจกรรมและวงศ์วานของเทพตั้งแต่สร้างประเทศญี่ปุ่น เป็นบันทึกที่เริ่มเป็นระบบสั่งสอนและปฏิบัติกันจากราชสำนักไปถึงราษฎรสามัญ บันทึกนี้อาจถือเป็นตำราศาสนาประจำชาติก็ได้³ มีหนังสือชุดหนึ่งที่เรียกว่า ชินโต โกบุโช (Shinto Gobusho)⁴ ซึ่งพระเป็นผู้รวบรวมในศตวรรษที่ 13 เป็นหนังสือที่จะอนุญาตให้อ่านได้เฉพาะพระเท่านั้น ส่วนเอ็นจิ ชิกิ (Engi Shiki) เป็นหนังสือชุด 50 เล่มที่รวบรวมกฎเกณฑ์ของรัฐบาลและบทลงโทษในต้นศตวรรษที่ 10 เป็น

² "ibid" หน้า 11

³ "ibid" หน้า 8

⁴ หนังสือ 5 เล่มของศาสนาชินโต ในหนังสือโกบุโช(Gobusho) จะเล่ากำเนิดและประวัติของศาลเจ้าอิเซเพื่อเน้นความเหนือกว่าของศาลเจ้าเมื่อเทียบกับศาลเจ้าอื่น และกำเนิดของครอบครัวจักรพรรดิ นักวิชาการลงความเห็นว่หนังสือโกบุโชน่าจะทำขึ้นในราวศตวรรษที่ 13 โดยตระกูลวาทารอิ (Watarai Family) หนังสือโกบุโชได้รับอิทธิพลจากปรัชญาพุทธและขงจื้อในเรื่อง หยินหยาง หนังสือชุดนี้ถือเป็นหนังสือศักดิ์สิทธิ์จึงไม่อนุญาตให้นำออกนอกเขตศาลเจ้าหรือให้ใครที่มีอายุต่ำกว่า 60 ปีอ่านดู

หนังสือที่ให้รายละเอียดเกี่ยวกับพิธีต่างๆ ของศาลเจ้า เอ็นจิ ชิกิ ถือเป็นหนังสือศักดิ์สิทธิ์ของศาสนาชินโต มีการแนะนำการปฏิบัติในงานฉลองและระเบียบพิธีการต่าง ๆ ของชินโต ถึงแม้จะไม่มีคำสอนหรือบทบัญญัติใด ๆ ชินโตในแง่ของศาสนาก็ไม่มีระบบค่านิยมที่ตายตัว และเคร่งครัดมากมาย ไม่มีคำพูดศักดิ์สิทธิ์จากเทพ จึงทำให้ศาสนาชินโตเข้ากับค่านิยมของศาสนาอื่นได้

นอกจากนั้นชินโตยังเป็นศาสนาที่ถูกพันกับคนและประเทศญี่ปุ่น คือ คนญี่ปุ่นในสมัยก่อนเชื่อว่าเทพอามาเตราซึ (Amaterasu-Omi-Kami) เป็นเทพผู้ปกครองรักษาสถาบันจักรพรรดิ ปกป้องชาติและคุ้มครองคนญี่ปุ่น เทพองค์นี้เป็นเทพที่มีความสำคัญมาก ในประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นช่วงใดที่ญี่ปุ่นประสบภาวะวิกฤติ เทพอามาเตราซึก็จะลงมาช่วยญี่ปุ่นให้พ้นภัยเสมอ เช่น ในสมัยจักรพรรดิจิมมู ตอนพระองค์เสด็จไปโจมตีทางภาคตะวันออกของญี่ปุ่น จักรพรรดินิจินกุ (Empress Jimgu) ยกทัพไปโจมตีซันกัน (Sankan คือเกาหลี) จนได้ชัยชนะ จักรพรรดิเซอิวา (Emperor Seiwa) ได้รับการคุ้มครองจากการโจมตีของเกาหลี และเทพแห่งลม (Kamikaze) ได้ช่วยให้ญี่ปุ่นพ้นภัยจากการรุกรานของมองโกล เป็นต้น เนื่องจากความช่วยเหลือของเทพในศาสนาชินโตที่มีมาตลอดในประวัติศาสตร์ญี่ปุ่น ผู้ปกครองในบางยุคจึงเห็นว่าศาสนาชินโตควรจะเป็นศาสนาประจำชาติของญี่ปุ่น

นิยายปรัมปราได้เปรียบสถานภาพขององค์จักรพรรดิเป็นเทพที่มีชีวิต (Ikigami) ช่วงปลายศตวรรษที่ 19 จนกระทั่งเสร็จสงครามโลกในปี ค.ศ. 1945 ถึงแม้องค์จักรพรรดิจะมีอำนาจทางการเมือง

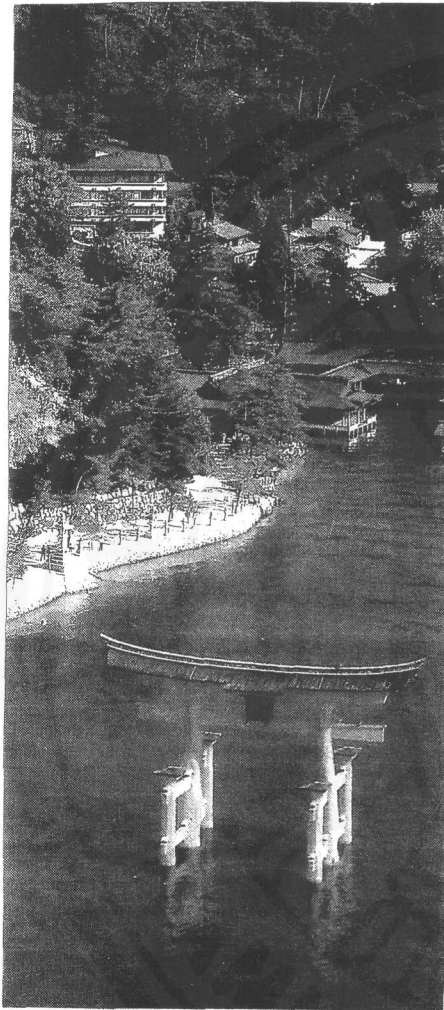

เทศกาลฉลองเด็กชาย-หญิงอายุ 3,5,7 ขวบ ใน
วันที่ 15 พฤศจิกายนของทุกปี

ไม่มากนัก พระองค์ก็ยังทรงเป็นเทพอันเป็นสัญลักษณ์ที่เป็นศูนย์รวมของญี่ปุ่น ปี ค.ศ. 1946 หลังญี่ปุ่นแพ้สงครามจักรพรรดิฮิโรฮิโตะได้ประกาศต่อสาธารณชนถึง "ความไม่เป็นเทพ" ของพระองค์ ทำให้ความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการระหว่างศาสนาชินโตและรัฐยุติลง แต่ความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดระหว่างศาสนาชินโตด้วยกันเองก็ยังคงมีอยู่ ทั้งนี้เพราะศาสนาชินโตเป็นศาสนาที่ไม่เกี่ยวกับคนชาติอื่น ชินโตเป็นศาสนาของคนที่มีเอกลักษณ์ที่เป็นญี่ปุ่น เป็นของประเทศญี่ปุ่น เป็นศาสนาที่เกี่ยวข้องกับวงจรของฤดูกาล ซึ่งสะท้อนความเป็นสังคม

เกษตรกรรมของญี่ปุ่น และทุกจังหวะขั้นตอนของวงจรชีวิต เช่น ตั้งแต่เกิดตอนอายุ 3,5,7 ขวบ ช่วงแต่งงาน การเข้าสู่ธุรกิจใหม่ สิ่งที่ทำให้เกิดความมั่งคั่งรุ่งเรือง และความเป็นชาตินิยมของญี่ปุ่น

เป็นต้น คนญี่ปุ่นรุ่นเก่าจำนวนหนึ่งยังคงคิดว่าจักรพรรดิเป็นสมมุติเทพ ความคิดนี้ดูเหมือนจะย่ำ
คนญี่ปุ่นว่าเผ่าพันธุ์ของตนเป็นเผ่าพันธุ์ที่ดีที่ได้รับคัดเลือกเป็นพิเศษ และเน้นแนวคิดของความไม่
ธรรมดาของคนญี่ปุ่น

ประตูทางเข้าศาลเจ้า เรียกว่า โทริ (Torii)

และมีเทพมาช่วยชาวนาในชุมชน ตำนานที่เล่าเกี่ยวกับศาลเจ้ามักจะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างนิยาย
ที่เล่าต่อ ๆ กันมาและคนในชุมชน ศาลเจ้าจึงเป็นที่สถิตยของเทพผู้ปกป้องรักษาท้องถิ่น เป็นศูนย์รวม
ที่สำคัญของชุมชน เป็นที่ซึ่งคนในชุมชนมาสวดขอให้เกิดภัยดี ขอให้ได้ผลผลิตมาก ๆ และขอให้ม
ีความอุดมสมบูรณ์ในทุก ๆ ด้าน ปัจจุบันในประเทศญี่ปุ่นยังคงมีพิธีกรรมเกี่ยวกับข้าวทำกันตามศาล
เจ้าชินโตทั่วประเทศ และเทพก็ยังคงมีบทบาทเป็นผู้คุ้มครองการผลิตเช่นกัน สิ่งที่ยังคงพบเห็นในชนบท
แม้กระทั่งในปัจจุบัน คือ ตามบ้านจะยังคงมีหิ้งบูชาเทพชินโตที่เรียกว่า คามิดามะ (Kamidama) และมี
งานฉลองเกี่ยวกับความอุดมสมบูรณ์ของการผลิต การเก็บเกี่ยวและเทพผู้ปกป้องรักษาชุมชน

ศาสนาชินโตมีนิทานศักดิ์สิทธิ์ของตน มีแนวคิดการ
มองโลก และการจัดวางคนเป็นของตนเอง ศาสนาชินโตมี
เทพไว้ให้คนญี่ปุ่นบูชา มีสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของศาสนา มีศูนย์
กลางการบูชา มีบทสวด และมีพิธีกรรมต่าง ๆ ซึ่งทำให้
ศาสนาชินโตเป็นศาสนาพิเศษสำหรับคนทุกระดับตั้งแต่
ระดับท้องถิ่น ชุมชน และระดับปัจเจกชน ไปยังระดับชาติ

ชินโตเป็นศาสนาที่ไม่ทำความยุ่งยากให้แก่ผู้นับถือ
ศาสนาชินโตในช่วงแรกสุด จะไม่มีศาลเจ้า สถานที่ใดสวยก็
จะใช้เชือกถักโยงหรือจะใช้ประตูทางเข้าที่เรียกว่า โทริ (Torii)
เป็นการบอกอาณาเขตได้ ในศาลเจ้าของศาสนาชินโต ก็จะมี
วัตถุไม่กี่อย่าง เช่น ดาบ กระบอก หิน และวัตถุอย่างอื่น ซึ่งใช้
เพื่อแทนเทพ แต่ถ้าเป็นเทพแห่ง ภูเขา ก็ถือว่าภูเขาทั้งลูก
เป็นตัวแทนของเทพได้

ตามชนบทญี่ปุ่นจะมีศาลเจ้าอยู่ทุกหมู่บ้าน และทุก
เมือง ศาลเจ้ามักจะสร้างบนเขาหรือตาม ดินเขาที่ซึ่งทั้ง
หมู่บ้านสามารถมองเห็นศาลเจ้าได้ รอบ ๆ ศาลเจ้ามักจะมี
ต้นไม้จำพวกสน ซึ่งเขียว ตลอดปี อันเป็นสัญลักษณ์ของ
ความไม่สิ้นสุด และยังให้บรรยากาศของความสงบ ศาลเจ้า
ชินโตในท้องถิ่น มักจะมีตำนานเล่าเกี่ยวกับศาลเจ้า บาง
แห่งจะมีเรื่องเล่าเกี่ยวกับผู้บุกเบิกชุมชนกับปัญหาการทำนา

จากบันทึกที่เก่าที่สุดของญี่ปุ่น (นิฮอนโชกิ – Nihon Shoki) พุทธศาสนาเข้ามาในญี่ปุ่นอย่างเป็นทางการจากเกาหลี ในปี 552 เมื่อกษัตริย์ของปากเซ (Paekche) ส่งคณะทูต (mission) ไปให้จักรพรรดิญี่ปุ่น พุทธรูปทำด้วยทองและทองแดงกับพระสูตร เป็นของขวัญ แต่นักวิชาการบางคนมีความเห็นว่าน่าจะตั้งแต่ปี 538 การมาของพุทธศาสนาทำให้เกิดศึกตระกูลผู้มียอำนาจทางการเมือง 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายหนึ่งสนับสนุนศาสนาใหม่ (พุทธ) อีกฝ่ายอุปถัมภ์ศาสนาเก่าแก่ดั้งเดิม (ชินโต)

เมื่อพุทธศาสนาเข้ามาในประเทศญี่ปุ่นในช่วงแรกได้เกิดปัญหาความขัดแย้งขึ้น ระหว่างตระกูลโซกะ⁵ (ที่เห็นว่า ญี่ปุ่นน่าจะรับพุทธศาสนาไว้เป็นศาสนาของญี่ปุ่น) กับตระกูลโมโนโนเบะ (Mononobe)⁶ และตระกูลนาคาโตมิ (Nakatomi)⁷ (ซึ่งต่อต้านการนับถือเทพจากต่างประเทศ) ในที่สุดตระกูลโซกะชนะตระกูลอื่นทั้งทางการเมืองและการทหาร พุทธศาสนาจึงได้กลายเป็นศาสนาที่เป็น

⁵ ตระกูลโซกะเป็นตระกูลในเมืองยามาโตะ (คือ เมืองนาราในปัจจุบัน) ซึ่งมีอิทธิพลทางการเมืองมากในศตวรรษที่ 6 และ 7 โซกะ โนะ อินาเมะ (Soga no Iname) เป็นคนแรกของรุ่นที่ 4 ของตระกูลโซกะ ได้ตำแหน่งโอโอมิ (Oomi) (Chief minister) ในราชสำนักยามาโตะ สนใจเรื่องเกาหลี และเป็นคนแรกที่หันไปนับถือพุทธศาสนา ลูกสาวของโซกะ โนะ อินาเมะ แต่งงานกับจักรพรรดิคิมเมอิ (Kimmei) และหลานของโซกะ โนะ อินาเมะ คือ จักรพรรดิโยเมอิ (Yomei - 585-587) จักรพรรดิซุซุน (Sushun-587-592) และจักรพรรดินิฮุยโกะ (593-628) ได้ปกครองญี่ปุ่น เจ้าชายนากะ โนะ โอเอะ (Naka no Oe) ซึ่งต่อมาคือ จักรพรรดิเท็นจิ (Emperor Tenji) และฟูจิوارา โนะ กามาทारी (Fujiwara no Kamatari) เป็นผู้ล้มตระกูลโซกะ ในปี 645

⁶ ตระกูลโมโนโนเบะ (Mononobe Family) เป็นตระกูลที่มีอำนาจในราชสำนักยามาโตะ (ศตวรรษที่ 4-7) ตระกูลโมโนโนเบะ กับตระกูลโอโมโต (Otomo Family) ได้รับมอบหมายให้ดูแลการทหาร ในระหว่างศตวรรษที่ 5 หัวหน้าของ 2 ตระกูลร่วมตำแหน่งโอโมรุจิ (Omurugi-เป็นหนึ่งใน 4 ชั้นของระบบอุจิ คาบาเนะ) ในศตวรรษที่ 6 โมโนโนเบะ โนะ อารากาบี (Mononobe no Arakabi) ปรามกบฏของอิวาวะ (Iwai) ได้ ความล้มเหลวของโอโตโม โนะ คานามูระ (Otomo no Kanamura) ในการรักษาญี่ปุ่นให้พ้นวงล้อมของคยา (Kaya) ซึ่งเป็นดินแดนอยู่ทางใต้ของเกาหลี ทำให้ตำแหน่ง Omurugi กลายเป็นสิทธิพิเศษสำหรับตระกูลโมโนโนเบะ ตระกูลโมโนโนเบะมีครอบครัวสาขามากมาย ทำให้ตระกูลโมโนโนเบะมีอำนาจมากตามเมืองต่าง ๆ ต่อมาได้เข้าร่วมกับนากะโตมิ (Nakatomi) ในการต่อต้านนโยบายโอนเอียงไปทางพุทธศาสนาของตระกูลโซกะ ความขัดแย้งเรื่องศาสนานี้นำไปสู่การเลือกจักรพรรดิ ในปี 587 โมโนโนเบะ โนะ โมริยะ (Mononobe no Moriya) ถูกฆ่าตายในสงครามสู้กับโซกะ

⁷ ฟูจิوارา โนะ กามาทारी (Fujiwara no Kamatari) เดิมชื่อนากาโตมิ โนะ กามาทारी (Nakatomi no Kamatari) เป็นสมาชิกคนหนึ่งตระกูลนาคาโตมิ เป็นผู้ก่อตั้งตระกูลฟูจิوارา ซึ่งรับใช้ราชสำนักยามาโตะ และคอยดูแลเรื่องการบูชาศาสนาชินโต ในปี 552 นากาโตมิกับตระกูลโมโนโนเบะ ได้ร่วมกันต่อต้านตระกูลโซกะที่นำพุทธศาสนาเข้ามาในประเทศ เจ้าชายนากา โนะ โอเอะ (prince Naka no Oe) เป็นโอรสจักรพรรดิโจเมอิ (Emperor Jomei 593-641) ได้ให้ความช่วยเหลือกับกามาทारीในการกำจัดตระกูลโซกะ ปี 645 โซกะ โนะ อิรุกะ (Soga no Iruka) ถูกฆ่าตาย โซกะ โนะ อิมิชิ (Saka no Emishi) ผู้เป็นพ่อฆ่าตัวตาย ปี 669 เจ้าชายนากา โนะ โอเอะ ได้ขึ้นครองเป็นจักรพรรดิเท็นจิ และได้พระราชทานนาม “ฟูจิวาริ” ให้แก่กามาทारी

ที่ยอมรับในบรรดาชนชั้นปกครอง สมาชิกของชนชั้นนี้เกี่ยวกับการก่อสร้างวัดวาอารามใหญ่โต และทำ
ประติมากรรมทั้งดงามเป็นการแสดงความศรัทธาต่อศาสนา การอุปถัมภ์ของชนชั้นปกครองทำให้
พุทธศาสนาเจริญรุ่งเรือง ต่อมาในระยะหลัง คือ ในช่วงสมัยเฮอัน ในระดับมวลชนจะมีพระภิกษุซึ่งถูก
ฝึกให้เดินทางข้ามภูเขาและเข้าไปในหมู่บ้านต่าง ๆ ซึ่งบำเพ็ญและปฏิบัติตนอย่างเคร่งครัด เพื่อจะได้มี
เวทย์มนต์คาถาที่เรียกว่า ยามาบุชิ (Yamabushi) ทำหน้าที่รักษาเยี่ยวยา ไล่ผี พระภิกษุบางรูปสามารถ
ปีนบันไดดาบ บางรูปก็สามารถเดินลุยไฟในพิธีได้ พระภิกษุนี้เป็นพระในศาสนาชินโตด้วย เพราะไม่ใช่
ทุกศาลเจ้าในญี่ปุ่นจะมีพระชินโตประจำ ก่อนการปฏิรูปเมจิ ยามาบุชิเป็นพระโดยอาชีพ ในระยะหลัง
ยามาบุชิซึ่งอยู่ทางตะวันออกเฉียงเหนือ และตะวันตกเฉียงใต้ของญี่ปุ่น ทำหน้าที่หลายอย่างตั้งแต่สวด
ขอให้มีการเก็บเกี่ยวที่ดี ไล่ผีร้ายจากทั้งในบ้านและในหมู่บ้าน สวดให้คนเจ็บไข้และสวดขอวยพรใน
การ ขึ้นบ้านใหม่ แต่พระสงฆ์ในพุทธศาสนา มักจะไม่ได้รับอิสรภาพในการสอนอย่างที่พุทธศาสนาคิด
ว่าเหมาะสมที่จะสอน พระเปรียบเสมือนทหารเกณฑ์ ไม่มีคำสั่งจากรัฐจะบวชไม่ได้ และการกระทำของ
พระจะต้องทำตามเงื่อนไขของกฎหมายด้วย จึงทำให้พุทธศาสนาต้องอิงอำนาจทหาร ฮู (Hsu) เห็น
ว่าเป็นความประหลาดของพุทธศาสนาญี่ปุ่นที่ศาสนาไปอาศัยอำนาจทหารในการปกป้องความเชื่อใน
ศาสนาของตน ซึ่งเคยเกิดขึ้นในสมัยเฮอัน คือ วัดใหญ่ที่มีที่ดินขนาดใหญ่พอสมควร จะจ้างทหารที่เป็น
พระมาช่วยเพื่อตอบสนองความต้องการของวัด ฮูยังยกตัวอย่างของการถ่วงดุลในสงครามระหว่าง
ตระกูลเก็นจิ (Genji) และตระกูลเฮอิเก (Heike) ในศตวรรษที่ 12 ว่าได้รับการสนับสนุนจากทหารที่เป็น
พระกลุ่มหนึ่ง ลักษณะพิเศษของศาสนาพุทธญี่ปุ่น คือ การแบ่งแยกเป็นนิกายต่าง ๆ (sectarianism)
สิ่งที่ทำให้เกิดการแบ่งแยกนิกายของญี่ปุ่น คือ ความศรัทธาต่อผู้นำศาสนาเฉพาะคน ไม่ใช่ความต่าง
ของลัทธิความเชื่อในศาสนา พุทธศาสนาญี่ปุ่นเน้นความบริสุทธิ์ของความศรัทธา ความศรัทธาแบ่งเป็น
ความศรัทธาต่อผู้ก่อตั้งศาสนา และความศรัทธาต่อบุคคลในอุดมคติ ซึ่งหมายถึง พุทธเจ้า

ในช่วงต้น พุทธศาสนาเป็นเสมือนศาสนาสำหรับตระกูลของชนชั้นผู้ดี อย่างเช่น ตระกูลโทะกะ
ผู้ซึ่งสนับสนุนการนำพุทธศาสนาเข้ามาในญี่ปุ่น ศาสนาพุทธกลายเป็นศาสนาที่ให้ความสุขกับชนชั้น
ผู้ดีเท่านั้น อาจจะด้วยเหตุนี้ทำให้พุทธศาสนาไม่เคยออกนอกเมืองนารา จนกระทั่งเมืองเกียวโตเป็น
เมืองหลวงในปี 794 คำสอนของพุทธศาสนาจึงค่อย ๆ แทรกซึมเข้าไปในวิถีชีวิตของสามัญชนทั่วไป
ในศตวรรษที่ 10 วัดพุทธจะพบอยู่ทั่วญี่ปุ่นในศตวรรษที่ 12 และ 13 พุทธศาสนาญี่ปุ่นไม่ได้หยุดนิ่ง
มีขบวนการเคลื่อนไหวและการขยายตัวของพุทธศาสนาทั่วญี่ปุ่น เช่น พุทธนิกายสุชาวดี นิชิเรน และ
เซ็น เป็นต้น การรวมกันของนิกายศาสนาต่าง ๆ ทำให้พุทธเดิมถูกแยกย่อยไป และมีกลุ่มใหม่เกิดขึ้น
แต่ละกลุ่มศาสนาก็มีความต่างกันในทุกวิถี และแนวปฏิบัติ แต่ไม่มีกลุ่มใดที่อยู่ในฐานะที่จะปกครอง
ทุกกลุ่มทุกนิกายได้

พุทธศาสนาเริ่มเข้ามาในญี่ปุ่นในช่วงที่ญี่ปุ่นรับวัฒนธรรมจีนในศตวรรษที่ 5 และ 6 ในระยะต้น คนญี่ปุ่นมองพระพุทธเจ้า คือ เทพจากต่างประเทศ และมองพุทธศาสนาเป็นศาสนาเกี่ยวกับเวทมนต์ เหมือนกับที่พุทธศาสนิกชนญี่ปุ่นคิดในปัจจุบัน ในมุมมองนี้พุทธศาสนาไม่ได้ต่างจากศาสนาพื้นเมืองดั้งเดิมที่ต่างกัน คือ พิธีกรรม คนญี่ปุ่นได้นำเอาความคิดในเรื่องสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ มาเป็นสิ่งที่ช่วยบรรเทาทุกข์ และยึดเป็นที่พึ่งในยามเจ็บป่วย โดยหวังว่าสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติจะช่วย บัดเป่าความทุกข์ยากและหายนะได้ ศาสนาพุทธยังมีหน้าที่ให้ศีลให้พร และให้สิ่งดี ๆ ทั้งหลายในชีวิตแก่ผู้นับถือในแนวคิดการมองศาสนาพุทธตามที่กล่าวมาข้างต้นนี้ จึงเป็นธรรมดาที่คนญี่ปุ่นจะสวด ขอพรจากทั้งวัดพุทธและศาลเจ้าชินโต

การเข้ามาของศาสนาพุทธไม่ได้ทำให้ชินโตสูญเสียผู้นับถือ ทั้งนี้เพราะพุทธศาสนาญี่ปุ่นต่างจากพุทธศาสนาจีน คือ ได้มีการปรับตามตามเงื่อนไขของรัฐ ให้การสนับสนุนสถาบันจักรพรรดิ และนักรบ และมีความสำคัญในความเป็นชาตินิยมอย่างรุนแรง ซึ่งทำให้พุทธศาสนาสูญเสียบทบาททางสังคมไป คงเหลืองานที่เกี่ยวกับพิธีศพ

ศาสนาพุทธไม่เพียงเป็นศาสนาที่ประชาชนทั่วไปส่วนใหญ่ยอมรับ แต่ยังกลายเป็นศาสนาสำคัญศาสนาหนึ่งของญี่ปุ่นไป หลังศตวรรษที่ 8 ญี่ปุ่นเริ่มมีความเชื่อในทั้ง 2 ศาสนา ความผสมผสานระหว่างพิธีพุทธและชินโต ทำให้คนญี่ปุ่นสามารถจะเข้าร่วมพิธีชินโตและนับถือพุทธศาสนาได้ในเวลาเดียวกัน

ศาสนาพุทธขยายอย่างรวดเร็วเพราะจำนวนผู้อพยพเข้ามาในญี่ปุ่นมีเพิ่มขึ้น และคนญี่ปุ่นมีความสนใจในวัฒนธรรมใหม่มากขึ้น การแพร่กระจายการเรียนรู้ใหม่และเทคโนโลยี ซึ่งมากับพุทธศาสนา เช่น เทคนิคใหม่ในเรื่องยา การก่อสร้าง การใช้น้ำ การเกษตร และการทำโลหะ ได้ตามมากับผู้อพยพ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพุทธศาสนิกชน ทำให้พุทธศาสนิกชนเพิ่มจำนวนมากขึ้น ความสามารถในการผลิตงานของคนในช่วงนั้นทำให้ชีวิตก้าวหน้าขึ้น ศาสนาใหม่จะดูเข้มแข็งยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ เพราะเทคโนโลยีที่ก้าวหน้าได้ดึงดูดความสนใจของคนญี่ปุ่นให้หันมาทั้งนับถือพุทธศาสนาและสนใจวัฒนธรรมเกี่ยวกับศาสนา ทั้งนี้เพราะคนในยุคนั้นต้องการเทคโนโลยีใหม่มาเพื่อพัฒนาความก้าวหน้าของตน

อาณาจักรยามาโตะ⁸ เจริญรุ่งเรือง อุตสาหกรรมเจริญเติบโต และมีการพัฒนาที่ดิน อำนาจทางการเมืองของพุทธศาสนิกชนเริ่มมีมากขึ้นจนไม่ต้องการเพียงอิสรภาพในการนับถือศาสนาอย่างเดียว

⁸ ยามาโตะ (Yamato) เป็นชื่อที่ใช้ทั่วไป หมายถึง ประเทศญี่ปุ่น หรืออะไรก็ตามที่เกี่ยวกับญี่ปุ่นซึ่งตรงกันข้ามกับสิ่งที่จีนยามาโตะยังหมายถึงเมืองยามาโตะ ซึ่งเป็นชื่อเก่าของเมืองนารา เข้าใจว่าชื่อคงมาจากศัพท์ 2 คำ คือ ยามา (yama) หมายถึง ภูเขา โตะ (to) หมายถึง สถานที่ แต่นักวิชาการบางคนก็เห็นว่าน่าจะมาจากคำว่า ยามาไต่ย (yamatai) ซึ่งเป็นเรื่องของอาณาจักรของญี่ปุ่นในอดีต ระหว่างศตวรรษที่ 4-8 ยามาโตะเป็นศูนย์ของวัฒนธรรมและการเมืองญี่ปุ่นในยุคแรก ๆ นักประวัติศาสตร์มักจะแบ่งยามาโตะออกเป็น 2 ช่วง คือ ยุคก่อนการมาของประวัติศาสตร์ คือ ยุคโกฟุน (Kofun Period - 300-710) ซึ่งเป็นยุคที่ญี่ปุ่นเริ่มรวบรวมประเทศ อีกช่วงหนึ่ง คือ ยุคนารา (Nara Period - 710-794) ซึ่งเป็นช่วงที่รับเอาการปกครองซึ่งข้าราชการส่วนกลางมีอำนาจแบบจีนมาเป็นแบบอย่างและเป็นช่วงเกิดของอารยธรรมซึ่งมีพื้นฐานอยู่บนฐานของอุดมการณ์พุทธ

แต่ต้องการให้รัฐบาลและองค์จักรพรรดิหันมานับถือพุทธศาสนาด้วย แรงจูงใจที่ต้องการให้ผู้คนหันมานับถือพุทธศาสนาเป็นการช่วยเร่งการพัฒนาเศรษฐกิจและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีให้ดีขึ้น ผู้ที่หันมานับถือศาสนาพุทธ จะมีชีวิตที่ดีกว่า

ความต้องการให้ผู้คนหันมานับถือพุทธศาสนาได้สร้างความตึงเครียดอย่างทั่วถึงในระหว่างสมัยของจักรพรรดิบิดาชิ (Bidatsu-572-585) ซึ่งขึ้นครองต่อจากจักรพรรดิคิมเมอิ (Kimmei) บันทึกโคจิกิกกล่าวถึง จักรพรรดิโยเมอิ (Yomei-585-587) ว่าเป็นจักรพรรดิองค์แรกที่เข้าร่วมพิธีพุทธศาสนา จักรพรรดิโยเมอิ (Yomei) อาจได้รับอิทธิพลจากแม่ และภรรยาที่เป็นพุทธศาสนิกชนจากครอบครัวโซกะ หรืออาจได้รับความกดดันทางการเมืองด้วยก็ได้ แต่จักรพรรดิโยเมอิ (Yomei) นับถือพุทธศาสนาเป็นการส่วนตัว พระองค์ไม่ได้สนับสนุนศาสนาในฐานะผู้นำของรัฐ การนับถือศาสนาพุทธเป็นการส่วนตัวพระองค์ไม่สามารถทำให้พุทธศาสนิกชนสงบลงได้ ตระกูลโซกะและพุทธศาสนิกชนต้องการพระองค์สนับสนุนพุทธศาสนาอย่างเป็นทางการ ถ้าพระองค์ยอมเข้าพิธีกรรมทางศาสนาตามความต้องการของพุทธศาสนิกชนแล้วเท่ากับพระองค์ยอมรับต่อสาธารณชนว่าพระองค์ทรงนับถือพุทธศาสนาในฐานะผู้นำของรัฐ ซึ่งจะทำให้พุทธศาสนาเป็นศาสนาของรัฐไปด้วย พระองค์เห็นว่าการยอมทำตามความต้องการของพุทธศาสนิกชนเท่ากับเป็นการทิ้งศาสนาชินโต ต่อมาจักรพรรดิโยเมอิ (Yomei) สิ้นพระชนม์ ปัญหาการทำให้พุทธศาสนาเป็นศาสนาของรัฐยังไม่เสร็จสิ้น จึงทำให้การเลือกจักรพรรดิองค์ใหม่ได้กลายเป็นปัญหาการเมืองไป พุทธศาสนิกชนต้องต่อสู้กับผู้ที่ต้องการรักษาศาสนาชินโตให้อยู่ต่อไป แต่ต้องไม่ตัดพุทธศาสนาออก ความขัดแย้งทำให้เกิดสงครามศาสนาระหว่างตระกูลโซกะและโมโนโนเบะ (Mononobe) สงครามศาสนาคครั้งนี้เป็นสงครามศาสนาคครั้งเดียวในประวัติศาสตร์ญี่ปุ่น ตระกูลโซกะเป็นผู้นำคนรายนส่วนใหญ่และคนที่มีอำนาจสนับสนุนพุทธศาสนา การสนับสนุนพุทธศาสนาเป็นการแสดงอุดมการณ์วัตถุนิยม ซึ่งเป็นอารยธรรมที่แพร่หลายอย่างกว้างขวางในยุคนั้น แสดงว่าสังคมญี่ปุ่นในยุคนั้นให้คุณค่าในการปรับปรุงการเพิ่มผลผลิตเพิ่มทรัพยากรทางวัตถุ และพุทธศาสนาในช่วงนั้นตอบสนองความต้องการของผู้คนในยุคนั้น

สังคมญี่ปุ่นในช่วงนั้นเป็นสังคมเกษตร การรู้จักทดน้ำ การใช้ไถทำให้เกิดการเพิ่มผลผลิต ผลผลิตส่วนเกินทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนและค้าขาย อุปถัมภ์การค้า ส่งเสริมการพัฒนาที่ดิน สร้างเขตแดนรัฐขึ้น สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดการเพิ่มทรัพยากรที่เป็นวัตถุนิยม

ตระกูลโซกะและพุทธศาสนิกชนได้สนับสนุนการขยายทางเศรษฐกิจ ญี่ปุ่นในยุคนี้ได้แสดงแนวโน้มไปในทิศทางที่จะเปลี่ยนจากการอ้างนิยายปรัมปรา ความผูกพันทางสายเลือดในยุคเก่าไปสู่ยุคที่ต้องการทรัพยากรทางวัตถุและอารยธรรมใหม่ ถ้าดูจากพื้นฐานการเปลี่ยนแล้ว จะเห็นว่าการเปลี่ยนมาจากความสนใจในเทคโนโลยีซึ่งมากับพุทธศาสนา พุทธศาสนิกชนภายใต้การนำของโซกะ โนะ อูมาโกะ ได้ตอบสนองความต้องการของชนส่วนใหญ่จึงทำให้การมาของพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้

ขณะที่โมโนโนเบะ ต้องการขจัดพุทธศาสนาให้ออกจากประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นซึ่งไม่ใช่ความต้องการของชนส่วนใหญ่ในยุคนั้น

จักรพรรดิซุซุน (Sushun 587-592) ซึ่งเข้าใจว่าฝึกฝนพุทธศาสนา ได้ขึ้นครองด้วยการสนับสนุนของตระกูลโซกะ รู้สึกถึงภัยทางการเมืองที่มาจากพุทธศาสนิกชน ในปี 592 พระองค์ถูกลอบปลงพระชนม์ จักรพรรดินีซุยกะ (Suiko 592-628) เป็นจักรพรรดินีที่ขึ้นครองต่อจากจักรพรรดิซุซุน ด้วยการสนับสนุนของโซกะ โนะ อูมาโกะ (Soga no Umako) พระนางเป็นจักรพรรดินีหญิงองค์แรกที่ทำให้เกิดการถกเถียงกันว่าทำไมผู้หญิงจึงได้ขึ้นครองบัลลังก์ จากเหตุการณ์เรื่องความขัดแย้งทางศาสนาในช่วงนี้ทำให้นักวิชาการหลายคนสรุปว่าตระกูลโซกะเป็นตระกูลที่มีอิทธิพลมากในช่วงนั้น อาจคิดว่าผู้หญิงโหม่นน้ำวจิตใจและจงใจง่ายจึงได้สนับสนุนจักรพรรดินีซุยกะ ซึ่งเป็นพระธิดาของจักรพรรดิกิมเมอิ (Kimmei) และพระมารดาคือเจ้าหญิงคิตาชิ (Kitashi) จากตระกูลโซกะเป็นจักรพรรดินี แต่สิ่งที่ทำให้ทุกอย่างในญี่ปุ่นเกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ คือ การที่จักรพรรดินีซุยกะทรงแต่งตั้งให้เจ้าชายโชโตกุ (Shotoku) ⁹ ซึ่งเป็นพระราชนัดดาเป็นผู้สำเร็จราชการ เจ้าชายโชโตกุมีพระนามเดิมว่าอูมะยาโดะ โนะ โตโยโตมิมิ โนะ โอโอจิ (Umayado no Toyotomimi no Ooji)

เจ้าชายโชโตกุ ทรงหาวิธีลดความขัดแย้งระหว่างศาสนาต่าง ๆ ของญี่ปุ่น (ชินโต พุทธ และขงจื้อ) พระองค์ได้ประกาศให้ศาสนาชินโตเป็นลำดับต้น พุทธศาสนาเป็นกิ่งก้านสาขา และเจริญรุ่งเรืองด้วยจริยธรรมของลัทธิขงจื้อเพื่อจะได้บรรลุความรุ่งเรืองในโลกที่แท้จริง เจ้าชายโชโตกุประกาศว่าการนำบางสิ่งบางอย่างใหม่เข้ามาไม่ได้หมายความว่าประเพณีสิ่งเก่า เทพชินโตจะต้องได้รับการนับถือ แต่เทพของญี่ปุ่นสามารถนำสิ่งที่ไม่มีมาได้ด้วยทั้งๆที่ได้รับการเคารพนับถือบูชาก็ตาม เมื่อเป็นเช่นนั้น ศาสดาในศาสนาพุทธจะช่วยบรรเทาคำสาปเหล่านั้นได้ ฉะนั้นคนญี่ปุ่นจึงควรนับถือพุทธศาสนาด้วย เจ้าชายโชโตกุ ทำให้เทพในศาสนาชินโตดูน่ากลัว แต่พระองค์ก็ทำให้ศาสนาชินโตคงอยู่ต่อไปได้ พระองค์ทรงเน้นความกรุณาของพระพุทธเจ้า พระองค์ทำให้พุทธศาสนิกชนยอมรับชินโตด้วย วิธีนี้ทำให้ไม่มีศาสนาใดถูกพิจารณาเป็นศาสนาถูกต้องเพียงศาสนาเดียว

⁹ เป็นโอรสองค์ที่สองของจักรพรรดิโยเมอิ หลังการเสด็จสวรรคตของจักรพรรดิโยเมอิ เกิดการแย่งอำนาจระหว่างโซกะ โนะ อูมาโกะ (Soga no Umako) และโมโนโนเบะ โนะ มอริยา (Mononobe no moriya) เจ้าชายโชโตกุอยู่ฝ่ายอูมาโกะ ซึ่งช่วยให้ซุซุนได้เป็นจักรพรรดิ หลังการเสด็จสวรรคตของจักรพรรดิซุซุน หลานสาวของอูมาโกะซึ่งเป็นหม้ายของจักรพรรดิฮิเดอิ (572-585) ได้รับการเลือกให้ปกครองประเทศต่อเป็นจักรพรรดินีซุยกะ ในปี 593 จักรพรรดินีซุยกะทรงตั้งเจ้าชายโชโตกุเป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดินและมอบพระราชอำนาจให้ด้วย ปี 604 เจ้าชายโชโตกุออกรัฐธรรมนูญ 17 มาตราเน้นความสำคัญของจักรพรรดิ ปี 594 ออกพระราชกฤษฎีกาส่งเสริมพุทธศาสนา เจ้าชายโชโตกุยังให้ความช่วยเหลือโดยตรงในการสร้างวัดต่าง ๆ พระองค์เป็นผู้วางรากฐานและเป็นองค์อุปถัมภ์พุทธศาสนาองค์แรกของญี่ปุ่น พระองค์ทรงสร้างวัดสำคัญมากมาย เช่น วัด โฮริวจิ (Horyuji) และวัดชิเทนโนจิ (shitennoji) เป็นต้น

ในสมัยนารา (710-794) ภายใต้ความอุปถัมภ์ของจักรพรรดิโชมุ (Shomu) พุทธศาสนาได้รับการรับรองให้เป็นศาสนาของรัฐ วัดที่เป็นวัดทางการคือ วัดที่เรียกว่า โกคุบุโนจิ (Kokubunji) ซึ่งจะมียุ่ทุกเมือง นอกจากนี้ในสมัยนารายังมีนิกายของพุทธศาสนาอีก 6 นิกายที่เข้ามาในญี่ปุ่น คือ นิกายริตสึ (Ritsu school) กุซา (Kusha School) โจจิซึ (Jojitsu School) ซันรอน (Sanron School) โฮโซ (Hosso sect) และเคกอน (Kegon sect) เป็นต้น

ต้นยุคเฮอัน (794-1185) นิกายเทนได และนิกายชินกอน (Shingon) ได้เข้ามาในญี่ปุ่น และได้รับการสนับสนุนจากชนชั้นปกครอง

ต้นยุคคามาคุระ (1185-1333) พุทธศาสนานิกายเซ็นจากจีนได้นำเข้ามาในญี่ปุ่น นิกายนี้เป็นที่ชื่นชอบของชนชั้นนักรบ นอกจากนี้ นิกายที่ได้รับความนิยมอีกหลายนิกาย คือ นิชิเรน และนิกายสุชาวดี (Pure Land Buddhism) ก็เข้ามาในช่วงเวลาเดียวกัน

ภายใต้การปกครองของโชกุนโตกุกาวา (1603-1867) พุทธศาสนาและเครือข่ายของวัดถูกใช้เป็นเครื่องมือในการจัดศาสนาคริสต์ พุทธศาสนายู่ภายใต้การควบคุมของโชกุน มีการเคลื่อนไหวที่จะให้พุทธศาสนากลับไปสู่คำสอนที่แท้จริงของศาสนา .

ในช่วงต้นของสมัยโตกุกาวา (1603-1837) และต้นสมัยเมจิ (1868-1912) เกิดขบวนการล้มล้างพุทธศาสนาที่เรียกว่า ฮาอิบุตสึ คิซากุ (haibutsu Kishaku) ขึ้น รัฐบาลเมจิตอนต้นมีนโยบายส่งเสริมชินโตเป็นศาสนาของรัฐ ปี 1868 ได้มีคำสั่งให้กำจัดอิทธิพลพุทธออกจากศาลเจ้าชินโต วัดพุทธจึงถูกเปลี่ยนให้เป็นวัดชินโต ในบางเขตมีนโยบายส่งเสริมการเคลื่อนไหวเพื่อจัดพุทธศาสนาออกไปซึ่งส่งผลให้เกิดการทำลายวัดและพุทธรูปต่าง ๆ ขบวนการจัดพุทธค่อย ๆ อ่อนแรงลง ในราวปี 1871 หลังจากนั้นองค์กรของพุทธศาสนาก็รอดมาได้ด้วยการปรับตัวให้เข้ากับการพัฒนายุคใหม่

ศาสนาพุทธแม้จะเป็นศาสนาต่างชาติ เมื่อพุทธศาสนาเริ่มนำเข้ามาจากจีน คนญี่ปุ่นได้เปลี่ยนโฉมหน้าของศาสนาใหม่ คนญี่ปุ่นไม่รับการสอนเรื่องความทุกข์ ปฏิเสธการมองโลกที่เต็มไปด้วยความทุกข์ และการเวียนว่ายตายเกิด ความรู้เรื่องความว่างเปล่า (Emptiness) ในการแสวงหาชีวิตที่ดีกว่าเป็นแนวคิดของพุทธซึ่งนำเข้ามาในญี่ปุ่นจากจีน ศาสนาพุทธไม่ได้คำนึงถึงจุดมุ่งหมายพื้นฐานในการปลุกฝังคนให้ไปสู่นิพพาน พุทธศาสนามีอิทธิพลยิ่งในญควบคุมไปกับศาสนาชินโตกล่อมจิตใจชั้นพื้นฐานของชาวญี่ปุ่นมาแต่ต้น ญี่ปุ่นรับพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศของตนในรูปของอารยธรรมช่วยสร้างคนญี่ปุ่นขึ้นเป็นอารยชน พุทธศาสนานำความเจริญด้านจิตใจ ด้านศิลปะ วิทยาการ และวัฒนธรรมความเป็นอยู่ให้แก่คนญี่ปุ่นทุกระดับ¹⁰

¹⁰ ศ. เสฐียร พันธรักษ์ ปรัชญาญี่ปุ่น หน้า 14

พุทธศาสนาของญี่ปุ่นเน้น 2 หน้าที่ด้วยกัน คือ

- (1) เกี่ยวกับเรื่องความตายและเพื่อสยบวิญญาณร้าย ทั้งชินโตยุคต้น และยุคใหม่ กลัวความตาย ตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ 6 มวลชนที่เป็นพุทธศาสนิกชน ประกอบพิธี สวดส่งวิญญาณในราชสำนัก
- (2) ทำเวทย์มนต์คาถาต่าง ๆ เพื่อสร้างความมั่งคั่งรุ่งเรือง เพื่อเพิ่มทรัพย์ ทำให้เกิด ความสงบ เพื่อสุขภาพที่ดี หน้าที่ที่กล่าวมานี้เป็นหน้าที่ที่จะต้องทำตลอดเหมือนพิธี เกี่ยวกับการตาย ซึ่งเป็นหน้าที่ที่ทำให้พุทธศาสนามีบทบาทสำคัญในสังคมญี่ปุ่น จนทุกวันนี้

ศาสนาหลักของญี่ปุ่น 2 ศาสนา คือ ศาสนาชินโต และศาสนาพุทธ ทั้ง 2 ศาสนามีความ แตกต่างกันในรูปแบบและทิศทาง ก่อนการปฏิรูปเมจิในปี 1868 มีการรวมกันของ 2 ศาสนาซึ่งจะเห็น ได้จาก การมีเทพของศาสนาชินโตและเทพในศาสนาพุทธ และการมีหิ้งพุทธ (Butsudan) และหิ้งชินโต (Kamidana) อยู่ด้วยในบ้านคนญี่ปุ่น ในวิถีชีวิตของคนญี่ปุ่นทุกคนจะไปศาลเจ้าชินโต ในวัยเด็กโดยพ่อ แม่พาไป และช่วงแต่งงานจะเข้าพิธีกรรมของศาสนาชินโต (san san Kudo) ซึ่งดื่มเหล้าสาเกจากถ้วย พิเศษ (หรืออาจแต่งงานด้วยพิธีคริสต์) และทำพิธีศพแบบพุทธ

ศาสนาชินโตและศาสนาพุทธเข้ากันได้อย่างไร Esben Andreassen ได้เขียนไว้ในบทเบื้องต้น เกี่ยวกับศาสนาของญี่ปุ่นโดยอธิบายลักษณะร่วมทำให้ศาสนาต่าง ๆ ญี่ปุ่นเข้ากันได้ คือ

1. คนญี่ปุ่นและครอบครัวจะเข้าร่วมในพิธีกรรมทางศาสนาหลายศาสนาด้วยกัน โดยไม่มี ความรู้สึกขัดแย้ง เช่น เข้าไปศาลเจ้าชินโต เย็นไปวัดพุทธ เป็นต้น การสลับกันไปมาของ กิจกรรมระหว่าง 2 ศาสนา เป็นเรื่องที่ทำกันเป็นปกติวิสัย แสดงว่า ศาสนาพุทธและศาสนา ชินโตสามารถเข้ากันได้เป็นอย่างดี
2. ลักษณะพิเศษของคติความเชื่อของศาสนาแบบเดิมของญี่ปุ่น คือ ความใกล้ชิดระหว่าง คน เทพ และธรรมชาติ คนไม่ได้เป็นผู้มีอำนาจเหนือหรืออยู่ใต้อำนาจของธรรมชาติ แนวคิด เรื่องเทพรวมสิ่งที่ปรากฏอยู่ในธรรมชาติ มนุษย์และเทพที่ปรากฏในนิยายปรัมปราต่างๆ ญี่ปุ่นไม่ได้คิดว่าเทพจะอยู่ในอีกโลกหนึ่ง เทพของญี่ปุ่นจะอยู่ในธรรมชาติและอยู่ในวิถีชีวิต ของคนญี่ปุ่น
3. ความสำคัญของศาสนา ต่อครอบครัว และต่อบรรพบุรุษ ในโลกตะวันตก ศาสนาเป็นเรื่อง ของปัจเจกบุคคลจึงสามารถจะเลือกศาสนาของตนได้อย่างอิสระ ในญี่ปุ่นการประกอบ กิจกรรมศาสนาเป็นเรื่องของครอบครัว ซึ่งสามารถดูได้จากโครงสร้างของตระกูล (clan) ใน สังคมโบราณ สมาชิกที่ล่วงลับไปของครอบครัวเป็นบรรพบุรุษซึ่งปกป้องรักษา คุ่มครอง และนำความสุขและความเจริญมาสู่ครอบครัวได้

4. การชำระล้างให้บริสุทธิ์เป็นหลักพื้นฐานของศาสนา บาบไม่ใช่การทำผิดบัญญัติของเทพ แต่เป็นภาวะของความไม่บริสุทธิ์ ซึ่งแยกคนจากคนอื่นและจากเทพ ความเจ็บป่วย บาดแผล การเกิด การตาย เป็นภาวะของความไม่บริสุทธิ์ ลม น้ำ และเกลือ เป็นยาสำหรับผู้ชรา และเกลือใช้ในพิธีทำให้บริสุทธิ์ ซึ่งทำให้เกิดความรู้สึกของการเกิดขึ้นใหม่อีกครั้งและการเปลี่ยนแปลงใหม่ด้วย
5. ความสำคัญของงานพิธีฉลอง (Matsuri) ศาสนาชินโตไม่มีกิจกรรมทางศาสนาที่จะต้องทำทุกอาทิตย์ งานฉลองจะมีอยู่มากมายหลายวันตลอดปี เช่น พิธีเกี่ยวกับการเก็บเกี่ยวข้าวปีใหม่ และงานโอบง สำหรับคนตายและพิธีส่งผ่านขั้นตอนของชีวิตสำหรับปัจเจกบุคคล
6. การแบ่งฤดูกาลสามารถอธิบายลักษณะพิเศษของศาสนาที่ต้องปฏิบัติกันในชีวิตประจำวันได้ ในอดีตศาสนาและวิถีชีวิตประจำวันเป็นเรื่องที่แยกกันยาก เช่น ทุกขั้นตอนของการผลิตข้าวต้องมีพิธีกรรม (ritual) และกิจกรรมทางศาสนา ความสัมพันธ์ใกล้ชิดของศาสนาและชีวิตประจำวันของคนญี่ปุ่นยังคงเห็นได้จากบ้านของคนญี่ปุ่นคือ ทุกบ้านที่มีทั้งหิ้งชินโต (kamidama) ไม้บูชาเทพ และหิ้งพุทธ (butsudan) ไว้สำหรับบรรพบุรุษ ซึ่งคนญี่ปุ่นมักจะสวดสัมาเสมอ
7. ในอดีตศาสนาและรัฐมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ในสมัยก่อนนั้น ญี่ปุ่นยังถือระบบตระกูล ผู้นำของตระกูลก็เป็นผู้นำทางศาสนา ถ้าผู้นำไม่ได้เป็นผู้นำอย่างเป็นทางการก็จะเป็นผู้นำในแง่สัญลักษณ์ ในหนังสือโคจิกิ (kijiki) และนิฮอนโชกิ (Nihon Shoku) ได้เน้นความสัมพันธ์ระหว่างโลกของเทพ และประเทศญี่ปุ่นโดยใช้แนวคิดที่ว่า เทพสร้างญี่ปุ่นเป็นดินแดนศักดิ์สิทธิ์ที่ปกครองด้วยจักรพรรดิ ซึ่งสืบเชื้อสายจากเทพแห่งดวงอาทิตย์ อามาเตราชิ ศาสนาชินโตได้รับการสนับสนุนจากรัฐในฐานะเป็นศาสนาของรัฐจนถึงสงครามโลกครั้งที่ 2 รัฐธรรมนูญปี 1946 ทำให้ศาสนาชินโตแยกออกจากการเป็นศาสนาของรัฐอย่างถูกต้องตามกฎหมาย

ทั้งศาสนาชินโตและพุทธศาสนา ทำให้พิธีกรรมของปัจเจกชนตั้งแต่เกิดจนตายครบวงจร คือศาสนาชินโตเป็นเรื่องของการเกิด ในขณะที่พุทธเป็นเรื่องของการตาย

ในคติความเชื่อศาสนาของญี่ปุ่น ศาสนาชินโตและพุทธสามารถรวมเข้าอยู่ในกรอบเดียวได้ ทั้งเทพชินโต และพระพุทธรูป ทำงานร่วมกันได้ ชินโตยอมรับพระพุทธรูปเป็นเทพใหม่ในศาสนาชินโต และเทพชินโตได้รับการยอมรับให้เป็นโพธิสัตว์ ในปัจจุบัน คนญี่ปุ่นใช้คำว่า ชินบัตซึ (shinbutsu) หมายถึง เทพในศาสนาชินโตและเทพในศาสนาพุทธ

การเปิดความสัมพันธ์ทางการเมืองของญี่ปุ่นสมัยอาสุกะ (Asuka 522-645) กับจีนในราชวงศ์สุย (Sui Dynasty 580-618) และราชวงศ์ถัง (618-906) ทำให้เกิดการนำลัทธิขงจื้อเข้ามาในญี่ปุ่น

ลัทธิขงจื๊อเข้ามาในญี่ปุ่นพร้อมกับวัฒนธรรมจีนในศตวรรษที่ 6 อิทธิพลของจีนในระยะต้น มีทั้งลัทธิขงจื๊อ และลัทธิเต๋า ลัทธิขงจื๊อมีทั้งด้านศาสนาและคุณธรรม แต่คำสอนของขงจื๊อมักจะหนักไปทางปรัชญา จริยธรรม คุณธรรม และการเมือง ในญี่ปุ่นลัทธิขงจื๊อมีความสำคัญในช่วงระหว่างศตวรรษที่ 6-9 และในยุคเอโดะ (1600-1868) และต้นโชวะ ลัทธิขงจื๊อยังไม่ทันเป็นศาสนาอย่างแท้จริงในญี่ปุ่น ก็ได้กลายเป็นจริยธรรมของประเทศไป เต๋าไม่ได้เป็นศาสนาใด ๆ แต่เต๋าก็ได้ซึมซับเข้าไปในพุทธศาสนา และศาสนาชินโตโดยเฉพาะในช่วงหลัง อิทธิพลของเต๋าเป็นเรื่องความเชื่อในเรื่องผีสังเทวดา แนวคิดเกี่ยวกับวันดี วันร้าย และในเรื่องทิศที่ว่าทิศตะวันออกเฉียงเหนือเป็นทิศที่ไม่ดีด้วย

ลัทธิขงจื๊อเป็นศาสนาที่ไม่มีการประกาศ ไม่มีแนวคิดเกี่ยวกับเทพ ไม่มีพระ มีพิธีกรรมทางศาสนาน้อย มีแต่แนวปฏิบัติ คือ คิดถูก มีชีวิตที่ถูก ชีวิตจะดีจะชั่วซึ่งขึ้นกับความภักดีต่อผู้ปกครอง ความกตัญญูต่อพ่อแม่ ลัทธิขงจื๊อเป็นศาสนาที่เน้นความสุขของการอยู่ร่วมกันของครอบครัวและของสังคม ขงจื๊อให้ทุกคนรักพ่อแม่มากกว่าคนอื่น ทั้งนี้เพราะ ความรักเริ่มจากความรักพ่อแม่ ร่างกายเป็นของขวัญจากพ่อแม่ จึงต้องรักษาให้ดี ขงจื๊อสอนว่ามีตายก็มีเกิด บรรพบุรุษที่ตายทำให้เกิดลูกหลาน ดังนั้น เมื่อปัจเจกบุคคลตาย ลูกหลานจะอยู่ต่อไป ลัทธิขงจื๊อเน้นความต่อเนื่องของชีวิต (ครอบครัว) และความกตัญญู ขงจื๊อมองคนในฐานะเป็นสมาชิกของครอบครัวมากกว่าปัจเจกบุคคล ครอบครัวจะวางข้อจำกัดต่าง ๆ สำหรับสมาชิกครอบครัวเปรียบเสมือนเสาหลักในการสนับสนุนลัทธินายทุน และแนวคิดของครอบครัวให้ อิทธิพลต่อการดำเนินงานในบริษัท

ลัทธิขงจื๊อให้ความสำคัญต่อความต่อเนื่องของชีวิตโดยผ่านครอบครัว การรู้สกุล ต้นตอของบรรพบุรุษเป็นเรื่องสำคัญ ซึ่งจะดูได้จากลูกหลานของขงจื๊อที่มีการจดบันทึกว่าแต่ละสายของลูกหลานมีความเป็นมาอย่างไร แยกกันในช่วงไหน และอพยพไปอยู่ที่ไหน และสายของตนเป็นรุ่นที่เท่าไร สังคมจีนเป็นสังคมที่มีความต่อเนื่อง สังคมจีนมองการมีชีวิตอยู่อย่างต่อเนื่องจากปัจจุบันไปสู่บรรพบุรุษรุ่นแรก

จีนและญี่ปุ่นต่างนับถือขงจื๊อ คนญี่ปุ่นส่วนใหญ่ดูเหมือนจะมองชีวิตและความตายตามแบบลัทธิขงจื๊อ ในความเป็นจริง จีนและญี่ปุ่นที่นับถือขงจื๊อต่างก็มองความตายต่างกัน คือ คนจีนมองว่าคนที่ตายไปสามารถกลับมาได้เมื่อลูกหลานประกอบพิธีกรรม คือ คนตายก็ยังคงความเป็นมนุษย์อยู่ ส่วนคนญี่ปุ่นมองว่าคนตายได้กลายเป็นพุทธ (Buddhahood) ไปแล้ว ซึ่งจะเห็นได้จากการวางป้ายวิญญาณบรรพบุรุษที่หิ้งพุทธ (butsudan) หรือคนตายบางรายที่ทำคุณประโยชน์ให้แก่ประเทศก็กลายเป็นเทพ (คามิ) ไป แต่ทั้งจีนและญี่ปุ่นต่างก็เชื่อว่า คนตายสามารถปรากฏร่างเป็นมนุษย์ได้ การมองความตายที่ต่างกันของคนจีนและญี่ปุ่นทำให้ไม่เพียงเกิดความเข้าใจต่างกัน แต่ยังสร้างความขัดแย้งในบางกรณีด้วย เช่น ในญี่ปุ่นมีศาลเจ้าชินโตซึ่งอุทิศให้แก่ผู้ตายในสงครามคือศาลเจ้ายาสุคุนิ (Yasukuni Shrine) ในเมืองโตเกียวซึ่งสร้างขึ้นอุทิศกับผู้ตายประมาณ 24 ล้านคน ที่ตายในสงคราม

ต่างๆ ตั้งแต่ปี 1853 ตามพระราชประสงค์ของจักรพรรดิเมจิ (1867-1912) ผู้ที่ยังอยู่ในศาลเจ้ายาสุกุนิจะเป็นคนจากหลายศาสนาไม่ได้จำกัดว่าต้องเป็นผู้ที่นับถือศาสนาชินโตศาสนาเดียว ผู้ที่ยังอยู่ที่ศาลเจ้าจะรวมคนที่ตายในสงครามตั้งแต่ทหารระดับล่างสุดจนถึงระดับนายพล คนจีนเห็นว่าคนตายที่ศาลเจ้ายาสุกุนิ คือ อาณาภรณ์สงครามซึ่งทำลายประเทศจีน ดังนั้นวิญญาณที่ฝังอยู่ในศาลเจ้ายาสุกุนิ จึงสมควรจะได้รับการลงโทษจึงจะถูกต้อง ไม่ใช่เป็นพุทธหรือเทพอย่างที่ญี่ปุ่นมอง คนญี่ปุ่นเชื่อว่าความตายได้ชำระล้างคนตายให้บริสุทธิ์จึงไม่น่าจะพูดสิ่งที่ไม่ดีเกี่ยวกับคนตายอีก ทั้งนี้เพราะคนตายได้เปลี่ยนสถานภาพจากมนุษย์เป็นพุทธหรือเทพไปแล้ว ในมุมมองของญี่ปุ่น คนที่ฝังอยู่ในบริเวณศาลเจ้ายาสุกุนิก็เช่นกัน ได้ชำระล้างให้บริสุทธิ์ และได้กลายเป็นพุทธหรือเทพไปแล้ว

คนญี่ปุ่นมองศาลเจ้ายาสุกุนิ (Yasukuni Shrine) อย่างไร ทากายามา (Takayama) ได้เขียนเกี่ยวกับศาลเจ้ายาสุกุนิว่า ศาลเจ้ายาสุกุนิกลับมาได้รับความสนใจทั่วจากประเทศญี่ปุ่นอีกครั้งในปี 1979 เพราะศาลเจ้ายาสุกุนิได้ประกาศอย่างเป็นทางการในวันที่ 19 เมษายน 1979 ว่าผู้นำทหาร 14 คน ซึ่งฝังที่ศาลเจ้าในวันที่ 17 ตุลาคม 1978 มีความผิดในฐานะเป็นอาชญากรสงคราม ศาลชำระความพันธมิตรเรียก ผู้นำทหาร 14 คนนี้ว่า ผู้เสียสละแห่งยุคโชวะ (Showa martyrs) ผู้นำทหาร 14 คน ได้ฝังรวมกับทหารที่ตายในสงคราม 24 ล้านคนในศาลเจ้ายาสุกุนิ การฝังรวมนี้ทำให้เกิดข้อโต้แย้งมากมายทั้งที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย อาจารย์มหาวิทยาลัยโกกุเกกุกุอิน (Kokugakuin University) ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยเอกชนที่ได้รับการสนับสนุนด้านเงินทุนจากศาสนาชินโตมีความเห็นว่า ผู้นำทหาร 14 คน ได้ตายในขณะปฏิบัติงานให้ประเทศ จึงน่าจะฝังรวมกับทหาร 24 ล้านคนที่ตายในสงครามที่ศาลเจ้ายาสุกุนิได้ อาจารย์ท่านนี้ให้ความเห็นว่าผู้ที่กล่าวหาผู้นำทหาร 14 คนว่าเป็นอาชญากรสงครามก็เป็นคนต่างชาติ นอกจากการวิพากษ์วิจารณ์ผู้นำทหาร 14 คนแล้ว ทากายามายังเล่าว่านายกรัฐมนตรีของญี่ปุ่นตั้งแต่ ปี 1952 ถึง 1984 ไปเยี่ยมศาลเจ้ายาสุกุนิในฐานะส่วนตัว มีแต่นายกรัฐมนตรียาสุฮิโร นากาโซเน (Yasuhiro Nakasone) และสมาชิกคณะรัฐมนตรีที่ไปศาลเจ้ายาสุกุนิอย่างเป็นทางการในวันที่ 15 สิงหาคม 1985

จากข้อเขียนของทากายามา จะเห็นว่าศาลเจ้ายาสุกุนิไม่ได้เป็นเพียงศาลเจ้าที่สร้างอุทิศให้แก่วีรชนที่ตายในสงคราม คนญี่ปุ่นจำนวนหนึ่งมีความเห็นว่าส่วนหนึ่งของทหารที่ฝังที่ศาลเจ้ายาสุกุนิก็เป็นอาชญากรสงครามเช่นกัน กลุ่มที่คิดว่าทหารบางคนที่ยังอยู่ที่ศาลเจ้ายาสุกุนิเป็นอาชญากรสงครามก็เป็นกลุ่มที่มีความเชื่อว่าคนตายสามารถเปลี่ยนสถานภาพเป็นพุทธได้ นี่ย่อมแสดงว่าความผิดของทหารบางคนใน 14 คนเป็นความผิดที่คนญี่ปุ่นเองก็ยอมรับไม่ได้ จึงถูกมองเป็นอาชญากรสงคราม ศาลเจ้ายาสุกุนิได้ถูกใช้เป็นสถานที่และเครื่องมือในการกระตุ้นความรู้สึกชาตินิยม ญี่ปุ่นเห็นความจำเป็นที่จะต้องสร้างสัญลักษณ์อันศักดิ์สิทธิ์ของศาสนาชินโตให้กลับมาใหม่อีกครั้งเหมือนอย่างที่เคยทำกันมาในอดีต เพื่อสร้างเอกลักษณ์ของชาติให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น และสร้างความเป็นน้ำหนึ่งเดียวกัน

ลัทธิขงจื๊อในจีนมีการบูชาบวงสรวงสวรรค์และเคารพบรรพบุรุษ ลัทธิขงจื๊อเป็นทั้งศาสนาและคุณธรรมในเวลาเดียวกัน หลังจากเข้าไปในญี่ปุ่น ความเป็นศาสนาอาจลง พุทธศาสนามีส่วนทำให้ลัทธิขงจื๊อมีความสำคัญน้อยลง รัฐธรรมนูญ 17 มาตราของเจ้าชายโชโตกุ รวมถ้อยคำที่คัดมาจากขงจื๊อและเต๋า แม้ถ้อยคำจะอ้างมาแต่ก็แสดงถึงความสนใจในการเรียนรู้เรื่องจีนของญี่ปุ่นของพระองค์ ถ้าจะกล่าวว่าปรัชญาจีนเริ่มในสมัยขงจื๊อ ปรัชญาญี่ปุ่นก็เริ่มในสมัยเจ้าชายโชโตกุ ทั้งนี้เพราะเจ้าชายโชโตกุทำให้จริยธรรมขงจื๊อ กลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของคนญี่ปุ่นไป

ลัทธิขงจื๊อญี่ปุ่นเริ่มต้นจากอุดมการณ์ทางวัฒนธรรมเพื่อสร้างความกลมเกลียวทางสังคม (สมัยเจ้าชายโชโตกุ) และเพื่อตอบสนองความต้องการทางการเมืองของรัฐบาลทหารในสมัยโตกุกาวา

ความแตกต่างของสภาพเงื่อนไขของจีนและญี่ปุ่นและความไม่หยุดนิ่งของปัญญานภายในประเทศ ทำให้ขงจื๊อญี่ปุ่นที่ยังคงมีอยู่ ถูกบังคับให้เปลี่ยนทิศทางไปโดยการถือประโยชน์ของสังคมเป็นหลัก ยิ่งนานวันความต่างระหว่างขงจื๊อจีนและขงจื๊อญี่ปุ่นก็มีมากขึ้น ขงจื๊อญี่ปุ่นกลายเป็นอุดมการณ์วัฒนธรรมทางการเมืองไป ทั้งนี้เพราะโชกุนได้นำหลักจริยธรรมของขงจื๊อไปใช้ในการจัดระเบียบทางสังคมและการเมืองเพื่อสร้างความเป็นปึกแผ่นของประเทศ รัฐใช้การศึกษาเป็นสื่อในการเสริมสร้างค่านิยมเหล่านี้ให้คงอยู่ต่อไป ดังนั้นในสมัยโตกุกาวา ลัทธิขงจื๊อถือเป็นพื้นฐานของพฤติกรรมที่ถูกต้องตามหลักจริยธรรม

ในขณะที่หลักจริยธรรมขงจื๊อแพร่หลายในญี่ปุ่นในระหว่างศตวรรษที่ 17-18 รากเดิมที่เป็นพื้นเมืองที่ต่างกันเล็กน้อยค่อย ๆ ปรากฏออกมา ญี่ปุ่นเน้นค่านิยมเกี่ยวกับ หน้าที่ (การงาน) การมีวินัยของตนเอง ความซื่อสัตย์จงรักภักดี และความสำเร็จ ค่านิยมเหล่านี้จะเห็นได้ในหลักจริยธรรมของบูชิโดสำหรับชามูไรและหลักของพ่อค้าซึ่งเลียนแบบหลักจริยธรรมของชามูไร หลักพ่อค้าช่วยให้กิจกรรมทางการค้าของญี่ปุ่นมีความน่าเชื่อถือยิ่งขึ้นกว่า แนวคิดเดิมของขงจื๊อซึ่งรังเกียจกิจกรรมทางการค้าในประเทศจีน

หลักจริยธรรมของพ่อค้าจะเน้นความซื่อสัตย์จงรักภักดีต่อเจ้านายและต่อบริษัท ความกระหมัดกระหม่อม ไม่ฟุ้งเฟ้อ ความกลมเกลียวในความสัมพันธ์ระหว่างเจ้านายและลูกน้อง (พนักงาน) โดยใช้การจัดลำดับชั้น เช่นเดียวกับการจัดลำดับในความสัมพันธ์ทั้ง 5 ของขงจื๊อ เจ้านายมักจะมองลูกจ้างเสมือนกิ่งลูก ลูกจ้างที่มีความสามารถจะได้เลื่อนขึ้นมาจัดการบริหารบริษัทและอนุญาตให้เปิดสาขาได้ ในทางกลับกันเพื่อตอบแทนความภักดีและการเสียสละต่อหน้าที่ของลูกน้องเจ้านายต้องแสดงความเมตตากรุณา และเป็นตัวอย่างความไม่แบ่งแยกและมีความเป็นกันเองกับลูกจ้าง ในการบริหาร บริษัทจะบริหารแบบครอบครัวซึ่งกำหนดตามความสัมพันธ์บนพื้นฐานของหลักจริยธรรมแบบขงจื๊อ

หลังการปฏิรูปเมจิ (1868) ญี่ปุ่นตั้งใจทำประเทศให้ทันสมัยและเป็นอุตสาหกรรมเพื่อสามารถป้องกันตนเองจากอำนาจของตะวันตก ในขณะที่ญี่ปุ่นนำเทคโนโลยีและความชำนาญแบบตะวันตกมาเพื่อใช้ในการพัฒนาประเทศให้เจริญทัดเทียมประเทศตะวันตก ญี่ปุ่นพยายามลดค่านิยมตะวันตกอย่างอื่นให้ออกจากสังคม โดยใช้คำขวัญ วากอน โยซาอิ (Wakon yosai) ซึ่งหมายความว่า จิตวิญญาณญี่ปุ่นกับความชำนาญแบบตะวันตก คำขวัญนี้ได้รวมค่านิยมขงจื้อแบบญี่ปุ่นกับเทคโนโลยีตะวันตก และความชำนาญแบบองค์กรเข้าด้วย ความต่อเนื่องของอิทธิพลขงจื้อถูกเสริมสร้างไม่เพียงหลักการของความทันสมัย แต่ยังอาศัยระบบการศึกษาในการส่งผ่านหลักการเหล่านี้ แต่สภาพแวดล้อมจากการคุกคามของทหารที่มีอำนาจมากยิ่งขึ้นกว่าอำนาจของตะวันตกเสียอีก ทำให้ลัทธิขงจื้อยังคงมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาความสำนึกในความสามัคคี ภายในชาติในบรรดาคนญี่ปุ่นด้วยกัน

ตั้งแต่ศตวรรษที่ 16 ลัทธิขงจื้อได้ใช้เป็นเครื่องชี้นำที่สำคัญต่อพฤติกรรมของคนญี่ปุ่น คำสอนของขงจื้อปรากฏให้เห็นได้ในพฤติกรรมองค์กรสมัยใหม่ของญี่ปุ่น และต่อการปกครองภายในบริษัทญี่ปุ่น

สมัยโตกุกาวา ธุรกิจญี่ปุ่นที่มีอยู่ได้รวมตัวกันจนคล้ายกับธุรกิจของครอบครัว แม้พนักงานจะจ้าง หรือแต่งตั้งเข้ามาจากคนนอกเพื่อจัดการธุรกิจก็ตาม การจัดการก็ยังใช้แนวคิดครอบครัวปกครองอยู่ หลักจริยธรรมขงจื้อคาดหวังให้พนักงานแสดงความซื่อสัตย์ภักดีและอุทิศต่อบริษัท เพื่อบริษัทจะได้อยู่ต่อไป

ในประเพณีปฏิบัติของการจัดการแบบเก่ายังคงอยู่จนกระทั่งภายหลังการปฏิรูปเมจิแล้ว จากสมัยเมจิจนถึงต้นสมัยโชวะ ธุรกิจครอบครัวได้จัดรูปแบบบริษัทใหม่เป็นอาณาจักร ที่เรียกว่า ไชบัตสึ (Zaibatsu) ซึ่งครอบครัวเป็นทั้งผู้ถือหุ้นและควบคุมกิจการหลายบริษัทและในหลายอุตสาหกรรม ครอบครัวไชบัตสึสั่งผู้จัดการที่ไว้วางใจได้ไปบริหารกิจการเหล่านี้ แต่แนวคิดแบบครอบครัวของบริษัทของสมัยโตกุกาวายังคงใช้อยู่ในโครงสร้างบริษัทขนาดใหญ่ ซึ่งหลายครอบครัวเป็นเจ้าของ

ในช่วงการเปลี่ยนศตวรรษมีสิ่งซึ่งช่วยเสริมแนวคิดครอบครัวในธุรกิจญี่ปุ่น เนื่องจากการเปลี่ยนอย่างรวดเร็วในการนำเอาวิธีการทางอุตสาหกรรมมาใช้ในญี่ปุ่น ทำให้เกิดการขาดแรงงานที่ชำนาญงาน และเกิดการเข้าออกของแรงงานสูงมาก แรงงานที่มีความชำนาญจะย้ายจากบริษัทหนึ่งไปยังอีกบริษัทหนึ่งเพื่อเงินเดือนที่ดีกว่า แรงงานส่วนใหญ่มักจะมาจากต่างจังหวัด และไม่มีความผูกพันอย่างลึกซึ้งกับเจ้าของบริษัทในเมือง จึงไม่ค่อยมีความภักดีที่จะอยู่บริษัทเดียวกัน

ญี่ปุ่นไม่จำเป็นต้องใช้แนวการบริหารแบบตะวันตก ญี่ปุ่นมีการบริหารซึ่งเป็นแบบญี่ปุ่นเอง ซึ่งเป็นการบริหารที่ให้ความสำคัญอบอุ่น และความกลมเกลียวเสมือนภายในครอบครัวเดียวกัน คือ การช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างผู้สูงอายุและผู้เยาว์ในบริษัท ด้วยเหตุนี้บางบริษัทจึงเริ่มให้สิทธิผลประโยชน์แก่พนักงานเพื่อแสดงความเป็นพ่อต่อสมาชิกที่เปรียบเสมือนลูก ในช่วงนี้นักอุตสาหกรรมญี่ปุ่นพยายามใช้

คำสอนขงจื้อเพื่อแก้ไขปัญหาดังต่าง ๆ มากมายเกี่ยวกับแรงงาน ซึ่งหลีกเลี่ยงไม่ได้เพราะสภาพของการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วของอุตสาหกรรมทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานอย่างมากระหว่างเมืองกับชนบท

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ระบบเศรษฐกิจค่อยพัฒนาและมีการตั้งบริษัทมากขึ้น รัฐบาลญี่ปุ่นก็ยังเข้ามาเกี่ยวข้องกับการบริหารของบริษัทเพื่อเสริมวิธีปฏิบัติแบบครอบครัวให้กับพนักงาน ทั้งนี้เพราะทหารญี่ปุ่นต้องการขยายประสิทธิภาพของการผลิตอุตสาหกรรมสำหรับสงคราม จึงจำกัดการเคลื่อนย้ายแรงงาน ด้วยจุดมุ่งหมายนี้ บริษัทญี่ปุ่นจึงได้มีกฎเกณฑ์ขึ้นมาโดยใช้เป็นบางส่วนซึ่งเป็นการกำหนดของบริษัทเพื่อสร้างความพอใจให้พนักงานด้วยการให้สวัสดิการ ส่วนการว่าจ้างตลอดชีพซึ่งไม่ค่อยแพร่หลายในยุคก่อนสงครามได้กลับนำมาใช้เป็นนโยบายอีกในช่วงหลังสงครามโลกในการทำให้พนักงานรู้สึกและคิดว่าบริษัทเป็นเสมือนบ้านของตน

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 การควบคุมของรัฐบาลที่เข้มงวดกับอุตสาหกรรมได้ถูกยกเลิกไป แต่รัฐบาลก็ยังคงเล่นบทบาทเป็นผู้นำในการชี้แนะเศรษฐกิจอยู่ในเวลาเดียวกัน บริษัทญี่ปุ่นยังคงรักษาแนวปฏิบัติเดิมรวมทั้งการดูแลลูกจ้างแบบลูก และแนวคิดที่ว่าบริษัทเปรียบเสมือนบ้านก็ยังอยู่ นั่นหมายความว่า บริษัทยังคงมองบริษัทเป็นธุรกิจครอบครัว ซึ่งพนักงานทุกคนเป็นสมาชิกของครอบครัว ต่อมาบริษัทได้ขยายไปรวมกับบริษัทที่มีความสัมพันธ์กับบริษัทผู้ผลิต ลูกค้า ธนาคาร ให้เป็นคนใน (กลุ่มบริษัท) และสร้างกลุ่มบริษัทที่ได้เลือกสรรไว้แล้วให้เป็นสมาชิกของกลุ่มบริษัทของตนที่เรียกว่าเคเรจิ (keiretsu)

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นว่า ลัทธิขงจื้อตรงกับอุดมการณ์ทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในใจของคนญี่ปุ่น รัฐบาลญี่ปุ่นได้ใช้หลักจริยธรรมของขงจื้อในการจัดระเบียบทางสังคมและการเมืองของประเทศอย่างที่เคยปฏิบัติในสมัยโตกุทวา ซึ่งเป็นช่วงที่จริยธรรมของขงจื้อแพร่หลายในญี่ปุ่น แม้ญี่ปุ่นจะนำจริยธรรมขงจื้อมาจากจีน แต่จีนและญี่ปุ่นต่างก็หยิบยกประเด็นต่างกันไปใช้ในประเทศของตน ญี่ปุ่นเน้นค่านิยมของหน้าที่ (duty) ความภักดี และความสำเร็จ ซึ่งสะท้อนจากค่านิยมของบูชิโด (bushido) สำหรับซามูไร และสำหรับพ่อค้าซึ่งเลียนแบบอย่างของนักรบและนำมาใช้ในหลักพ่อค้า คือ เน้นความภักดีต่อเจ้านายและต่อบริษัท ความประหยัดและความกลมเกลียวต่อกัน จริยธรรมขงจื้อได้เข้ามาครอบงำความคิดของคนญี่ปุ่นโดยผ่านการศึกษ ซามูไรผู้นำ (Samurai Elite) จะศึกษาคำสอน และทัศนคติแบบขงจื้อซึ่งทำให้จริยธรรมนี้แพร่หลายในสังคมญี่ปุ่น จนกระทั่งถึงสมัยปฏิรูปเมจิ

ในยุคเมจิตอนต้น วิทยาศาสตร์และจริยธรรม ได้พิสูจน์ว่าใช้การได้ดี เมื่อเทคโนโลยีใหม่กว่าเข้ามาในญี่ปุ่น การร่วมแรงร่วมใจในโรงงานกลายเป็นสิ่งจำเป็น ความกลมเกลียวระหว่างผู้ครองและผู้ถูกครอง และจริยธรรมการทำงานซึ่งมีอยู่ในลัทธิขงจื้อช่วยทำให้ญี่ปุ่นมีแรงงานซึ่งมีประสิทธิภาพและไม่ทำให้เกิดการต่อต้านการเปลี่ยนแปลงในแบบแผนวิถีชีวิตใหม่ด้วย

ลัทธิขงจื๊อไม่ได้รอดพ้นจากอุปสรรคในยุคหัวเลี้ยวหัวต่อในศตวรรษที่ 19 สมกับเป็นปรัชญาที่ได้มีการรวบรวมและศึกษากันอย่างจริงจังในญี่ปุ่นมาก่อน แนวคิดบางอย่างถูกมองว่าไม่ถูกต้องแม่นยำเหมือนผลที่ปรากฏออกมาในทางวิทยาศาสตร์ การคุกคามของตะวันตกทำให้ญี่ปุ่นต้องหันมาให้ความสนใจกับวิทยาการใหม่ ๆ การรับแนวคิดใหม่ในเรื่องความเจริญก้าวหน้า ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ เทคโนโลยีใหม่ ทำให้แนวคิดเดิมที่เคยรับจากจีนหมดความสำคัญและในที่สุดก็ตายไป แต่ค่านิยมของขงจื๊อก็ยังไม่ได้หายไปหมด ค่านิยมขงจื๊อที่กล่าวนี้ คือ การเน้นความสัมพันธ์ระหว่างกัน ความซื่อสัตย์ภักดี ความเชื่อในความจำเป็นของการศึกษา การทำงานหนัก เป็นต้น ยังคงปรากฏอยู่ในสังคมญี่ปุ่นจนเกือบจะแยกไม่ออกว่าค่านิยมใดเป็นค่านิยมของขงจื๊อ คนญี่ปุ่นเองก็ไม่คิดว่าตนยังคงมีแนวคิดแบบขงจื๊อเหลืออยู่ เพราะค่านิยมขงจื๊อได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไป ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

ศาสนาคริสต์มักจะโยงเข้าเป็นศาสนาหนึ่งใน 3 ศาสนาของญี่ปุ่น คือ ชินโต พุทธ และคริสต์ นักบุญฟรานซิส เซเวียร์ ได้นำคริสต์ศาสนาเข้ามาในญี่ปุ่นในปี 1549 ซึ่งทำให้คริสต์ศาสนาขยายไปได้อย่างรวดเร็ว คือ ในปี 1582 มีโบสถ์คริสต์ 200 แห่ง คนญี่ปุ่นนับถือ คริสต์ 150,000 คน ในปี 1590 มีคนนับถือเพิ่มขึ้นถึง 300,000 คน ปี 1600 เพิ่มขึ้นอีกเป็น 750,000 คน¹¹

นากาโน (Nakano) ให้ความเห็นว่าการที่ผู้คนหันมานับถือศาสนาคริสต์เป็นด้วยเหตุผลหลายประการ คือ

1. ไฉเมียวสนใจการค้าและวิทยาการใหม่ของตะวันตกเพื่อสร้างความแข็งแกร่งให้แก่เขตของตน
2. โครงสร้างทางสังคมแบบการจัดลำดับชั้นของญี่ปุ่นทำให้การเข้านับถือศาสนาจะตามกันไป นับถือเป็นกลุ่ม ๆ เช่น พ่อผู้เป็นหัวหน้าครอบครัวนับถือคริสต์ ทุกคนในครอบครัวก็จะนับถือด้วย ไฉเมียวนับถือคริสต์ ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาของไฉเมียวก็จะนับถือด้วย เป็นต้น

3. สามัญชนในช่วงนั้นถ้าตายจะถูกทิ้งตามทุ่งโดยไม่มีการทำพิธีศพ ส่วนชนชั้นสูงที่มีเงินทองมากพอก็จะทำพิธีศพได้ นากาโน (Nakano) อ้างข้อเขียนของฟูรุยา (Furuya) ว่าพิธีศพคริสต์ดึงดูดความสนใจของสามัญชนมาก จึงทำให้สามัญชนหันมานับถือคริสต์มากขึ้น

ยุคเมจิเป็นยุคที่การศึกษาญี่ปุ่นเข้าสู่การเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่สุด มีการปฏิรูปการศึกษา สังคม เศรษฐกิจ กระบวนการเกี่ยวกับการศึกษาได้ตั้งขึ้น ปี 1873 เพื่อการศึกษาแนวใหม่ รัฐบาลได้ส่งคณะนักศึกษาไปยุโรป และอเมริกา เพื่อเรียนรู้วิทยาการใหม่ ๆ รัฐบาลหันกลับมาให้อิสระในการนับถือศาสนาแก่ประชาชนโดยการยกเลิกการห้ามนับถือศาสนาคริสต์

¹¹ Hideichiro Nakano Japanese Society หน้า 122.

ฮิเดโยชิ (Hideyoshi)¹² กลัวชาวตะวันตกจะมายุ่งเกี่ยวกับกิจการภายในของญี่ปุ่น ประกอบกับความไม่พอใจในการทะเลาะวิวาทระหว่างคริสตนิิกายเยซูอิต (Jesuits) และนิิกายฟรานซิสกัน (Franciscans) ฮิเดโยชิสั่งฆ่าชาวคริสต์ไปหลายคน ฮิเดโยชิ ได้ออกคำสั่งห้ามนับถือศาสนาคริสต์ และได้ออกประกาศว่า ประเทศญี่ปุ่นเป็นแผ่นดินเทพ (Shinkoku) ในปี 1613 และพยายามขจัดศาสนาคริสต์ออกไป ในช่วงต้นศตวรรษที่ 17 โชกุนเห็นว่าคริสต์ศาสนาเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงทางการเมืองจึงคงยังห้ามนับถืออยู่ ทำให้คนญี่ปุ่นนับถือศาสนาคริสต์น้อยลง หลังปี 1883 ชินโตกลายเป็นศาสนาประจำชาติของญี่ปุ่นไป องค์จักรพรรดิเป็นศูนย์รวมของชาติและเป็นผู้ปกครองสูงสุด ซึ่งอยู่เหนือศาสนาและการเมือง

รัฐบาลเมจิตั้งรัฐบาลขึ้นในปี 1868 รัฐบาลพยายามผลักดันให้ประชาชนหันมาสนใจการศึกษาเพื่อสร้างความทันสมัยให้กับญี่ปุ่น ศาสนาคริสต์มาพร้อมกับการศึกษาและอารยธรรม เพื่อศึกษาวิทยาการตะวันตก หลังปฏิรูปเมจิชามูโรมัทสึที่มีความสามารถหันมานับถือศาสนาคริสต์

ศาสนาใหม่มักจะเป็นผลผลิตของการรวมระหว่างพุทธ ชินโต ขงจื้อ บางครั้งก็คริสต์ด้วย ญี่ปุ่นยอมรับว่าราวครึ่งหลังของศตวรรษที่ 16 ญี่ปุ่นสามารถนำคริสต์เข้าเป็นศาสนาหนึ่งของญี่ปุ่นโดยเสมือนเป็นความเชื่อใหม่ เหมือนเป็นอีกกละลอกหนึ่งของการเข้ามาของอีกศาสนาหนึ่งเหมือนอย่างพุทธศาสนาเคยเข้ามาในอดีต นากาโน (Nakano) ได้ตั้งข้อสังเกตว่าทำไมศาสนาคริสต์จึงไม่ประสบความสำเร็จในการเข้าถึงจิตใจของคนญี่ปุ่น นากาโนให้เหตุผลว่าเป็นความต่างกันของพื้นฐานทางวัฒนธรรม วัฒนธรรมตะวันตกเป็นเรื่องของหลักการเหตุผลในขณะที่วัฒนธรรมญี่ปุ่นเป็นวัฒนธรรมของอารมณ์ความรู้สึก ซึ่งจะเห็นได้จากพฤติกรรมของคนญี่ปุ่นที่สามารถปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์มากกว่าหลักการ นากาโนยังอ้างการศึกษาเรื่องนิยายปรัมปราของนักจิตวิทยาคลินิคที่ชื่อ ฮายาโอะ คาวาอิ (Hayao Kawai) ว่าแบบแผนพฤติกรรมของญี่ปุ่นเป็นคนอิงสถานการณ์มากกว่าอิงหลักการ และญี่ปุ่นเป็นสังคมที่อยู่กันเป็นหมู่เป็นเหล่ามากกว่าการอยู่แบบปัจเจกชน ซึ่งจะเห็นได้จากการอยู่ร่วม

¹² เกิดที่นาคามูระ (Nakamura) ในเมืองโอวาริ (Owari) ซึ่งปัจจุบันเป็นส่วนหนึ่งของเมือง Aichi) เป็นลูกชายของคิโนชิตะ ยาเอมอน (Kinoshita-Yaemon) ซึ่งเป็นทหารราบ (ashigaru) ที่รับใช้โอดะ โนบูกิเดะ (Oda Nobunhide-1510-1551) ผู้บิดาของโอดะ โนบุนางะ (Oda Nobunaga) ฮิเดโยชิ เป็นนักรบและเป็นผู้สืบทอดของโนบุนางะ อิเอยาซุ (Ieyasu) มาเข้ากับ Oda Nobunaga) เพื่อความมั่นคงของอาณาจักร ปี 1590 ฮิเดโยชิ และอิเอยาซุ ได้รวมกำลังยกทัพตีโอโจ อุจิมะสะ (Hojo Ujimasa-1538-90) ซึ่งเป็นผู้นำแถบคันโต (Kanto) ที่ปราสาทในเมืองโอะดะวะระ (Odawara) ทำให้ฮิเดโยชิ ได้ควบคุมญี่ปุ่นตะวันออกและอิเอยาซุ (Ieyasu) ต้องย้ายไปตั้งอาณาจักรใหม่ หลังฮิเดโยชิตาย อิเอยาซุก็ยึดดินแดนของฮิเดโยชิหมด อิเอยาซุ (Ieyasu) ต้องย้ายไปตั้งอาณาจักรใหม่ หลังฮิเดโยชิตาย อิเอยาซุก็ยึดดินแดนของฮิเดโยชิหมด ซึ่งสามารถรวมประเทศได้สำเร็จต่อจากโอดะ โนบุนางะ (Oda Nobunaga)

กันแบบครอบครัวในอดีตที่เรียกว่าอียะ และการอยู่ร่วมกันในชุมชนชนบท เป็นต้น นากาโนชี้ให้เห็นว่า เมื่อปัจเจกชนคนใดต้องอยู่ในกลุ่มหรือในชุมชนแล้ว ความเป็น “อัตตา” (self) ของญี่ปุ่นจะไม่ปรากฏให้เห็นและอาจด้วยเหตุนี้ทำให้คนญี่ปุ่นไม่ยึดติด และพร้อมที่จะเผชิญหน้าและยอมรับกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงได้ ในบรรทัดฐานของสังคมญี่ปุ่น ทุกคนเป็นสมาชิกของกลุ่มหรือชุมชน ดังนั้น เรื่องของชุมชนจึงมาก่อนเรื่องของปัจเจกชน ในขณะที่ความเชื่อของศาสนาคริสต์เป็นมโนธรรมและความรู้สึกเฉพาะปัจเจกบุคคล และคุณความดีสูงสุด (virtue) ของญี่ปุ่น คือ การฆ่าตัวตายซึ่งเป็นการละทิ้งความเป็นปัจเจกบุคคล ในเรื่องความสัมพันธ์กับธรรมชาติของญี่ปุ่น ญี่ปุ่นจะมองเป็นเรื่องของความกลมกลืน ตามความเชื่อชินโต ดังนั้นธรรมชาติจึงอยู่เหนือกว่าและมีพลังลึกลับซึ่งประกอบด้วยเทพต่างๆ ทั้งชายหญิง ทั้งดีและทั้งร้าย ส่วนประเทศตะวันตกที่นับถือคริสต์จะมองธรรมชาติเป็นเรื่องของโหดร้ายจนกระทั่งต้องต่อสู้กับธรรมชาติ นอกจากนั้นนากาโนยังชี้ให้เห็นว่าวัฒนธรรมญี่ปุ่นมักจะสร้างเกาะกำบังเพื่อต่อต้าน สิ่งแปลกปลอมที่มีลักษณะต่างจากสิ่งที่มีอยู่ในสังคมญี่ปุ่น ซึ่งนากาโนใช้คำว่า antibody ไม่ว่าจะเรื่องเล็กหรือเรื่องจะใหญ่ซึ่งคนภายนอกอาจนึกไม่ถึงว่าทำไมคนญี่ปุ่นต้องต่อต้านกับสิ่งนั้น ๆ ถ้าพิจารณาตามความเห็นของนากาโนเป็นหลักแล้ว จะเห็นว่าถ้าคริสต์ศาสนาไม่ยึดหลักศาสนาอย่างเคร่งครัด และยอมโอนอ่อนผ่อนปรนในข้อปฏิบัติและความเชื่อในศาสนาคริสต์ศาสนาก็อาจจะถูกรวมเข้าให้ผสมกลมกลืนกับศาสนาชินโต พุทธ และขงจื้อได้ และก็อาจจะถูกกลืนกลายเป็นศาสนาหนึ่งของญี่ปุ่นไป

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นว่า ศาสนาที่มีอยู่ในญี่ปุ่นดูเหมือนจะมี “เชื้อชาติ” ซึ่งถ้าจะต้องจัดกลุ่มชาติพันธุ์ให้ศาสนาต่าง ๆ ในญี่ปุ่นแล้ว ศาสนาชินโตก็จัดเป็น “ญี่ปุ่น” และเป็นศาสนาของคนญี่ปุ่นโดยแท้ นักรบส่วนใหญ่ที่ปกครองประเทศและจักรพรรดิจะใช้พิธีกรรมทางศาสนาเป็นเครื่องเตือนให้เกิดเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ ทั้งนี้เพราะชินโตเป็นศาสนาพื้นเมืองดั้งเดิมที่กล่าวถึงที่มาของคนญี่ปุ่นว่าเป็นคนที่มีสายเลือดเดียวกัน เป็นคนพิเศษที่ไม่เหมือนใคร ชินโตเป็นศาสนาที่พูดถึงความเป็นญี่ปุ่นโดยเฉพาะ ตั้งแต่เรื่องที่มาและสายตระกูลของจักรพรรดิและอาชีพการเป็นเกษตรกรของคนญี่ปุ่น ซึ่งเน้นให้เห็นความเป็นหนึ่งเดียวในการให้ความช่วยเหลือกันในชุมชน ในการเป็นคนกลุ่มเดียวกันที่มีอะไรเหมือนกัน และไม่มีใคร จากกลุ่มอื่นที่เหมือนคนญี่ปุ่นจนทำให้คนญี่ปุ่นกลายเป็นคนไม่ธรรมดาไป

ศาสนาพุทธเป็นศาสนาต่างชาติซึ่งนำเข้ามาจากจีนนั้นให้ความสำคัญแก่คน เป็นศาสนาที่ยอมรับแนวปฏิบัติของศาสนาเดิมได้ เป็นศาสนาที่มากับเทคโนโลยีใหม่ และเป็นสื่อในการถ่ายทอดวัฒนธรรมที่สูงกว่าซึ่งดูได้จากงานทางสถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม ที่มีอยู่ในศาสนา แม้ศาสนาพุทธจะเป็นศาสนาต่างชาติ แต่พุทธศาสนาที่เข้ามาในระยะแรกก็สามารถสร้างความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและการเพิ่มผลให้แก่ญี่ปุ่นในยุคนั้น นอกจากนั้นพุทธศาสนายังมาเติมช่องว่างที่ขาดหายไป ในสังคมญี่ปุ่น

ส่วนอิทธิพลของลัทธิขงจื๊อที่มีต่อสังคมญี่ปุ่นจะโอบอ้อมไปในด้านปรัชญามากกว่าศาสนา และเริ่มเป็นเป็นรูปเป็นร่างขึ้น ญี่ปุ่นนำหลักขงจื๊อมาเพื่อใช้เน้นการจัดระเบียบทางสังคมเพื่อสร้างความกลมเกลียวให้เกิดขึ้นในสังคม การจัดระเบียบทางสังคมของญี่ปุ่นจะตั้งอยู่บนพื้นฐานของกฎเกณฑ์ที่เคร่งครัดโดยมีรัฐเป็นศูนย์รวมของคนที่มีการศึกษาปกครอง ลัทธิขงจื๊อสอนว่าผู้ชายต้องศึกษาและเรียนรู้เพื่อจะได้เป็นบัณฑิต แต่ลัทธิขงจื๊อก็ไม่ได้พูดถึงความเป็นปัจเจกชนนิยมอย่างที่ปรากฏในศาสนาคริสต์ของตะวันตก

จากการศึกษาศาสนาของญี่ปุ่นจะเห็นว่าศาสนาญี่ปุ่นมีการแบ่งความรับผิดชอบ คือ ศาสนาชินโตเน้นพิธีกรรมที่เกี่ยวกับความอุดมสมบูรณ์ ความบริสุทธิ์ การเจริญเติบโต และการส่งผ่านแต่ละช่วงของชีวิต พุทธศาสนาดูแลเรื่องความเจ็บป่วย ความตาย และการศึกษา ซึ่งทำให้ครบวงจรชีวิต ส่วนงานที่ทำให้เกิดการผลิต การทำงานหนัก ความกลมเกลียวระหว่างผู้ปกครอง (เจ้านาย) และผู้ถูกปกครอง (ลูกน้อง) ก็เป็นแนวคิดอิทธิพลของขงจื๊อ ส่วนคริสต์นั้น ศาสนาญี่ปุ่นสามารถจะหาช่องว่างในสังคมให้เข้ามาได้เช่นกันคือ แม่พระในศาสนาคริสต์ได้เป็นโพธิสัตว์ หรือเจ้าแม่กวนอิมซึ่งเป็นเจ้าแม่แห่งความเมตตากรุณา

ศาสนาของญี่ปุ่นที่เป็นศาสนานำเข้ามาจากต่างประเทศ เช่น พุทธ คริสต์ เป็นศาสนาที่มาพร้อมกับสิ่งที่ทำให้เกิดความเจริญก้าวหน้าต่อประเทศ พุทธมาพร้อมกับเทคโนโลยีใหม่ ญี่ปุ่นไม่มีรัฐธรรมนูญปกครองแผ่นดินเป็นแบบฉบับ แต่ได้อาศัยหลักพุทธศาสนา ความจงรักภักดีต่อคุณของพระรัตนตรัย เป็นธรรมนูญปกครอง และเป็นปรัชญาชีวิตมาแต่ต้น คริสต์มาพร้อมกับอารยธรรมตะวันตก วิทยาการใหม่ และการศึกษา ศาสนาและแนวคิดปรัชญาใดที่นำเข้าไปในญี่ปุ่นจะต้องตอบสนองต่อความต้องการของสังคมและการเมืองญี่ปุ่นได้ (เช่น หลักจริยธรรมขงจื๊อซึ่งแพร่หลายในสมัยโตกุกาวา เป็นต้น) มิฉะนั้นจะเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมญี่ปุ่นไม่ได้ ถ้าพิจารณาจากการปรับศาสนาที่นำเข้ามาจากต่างประเทศมาให้เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมญี่ปุ่นและจากเนื้อหาของศาสนาที่เป็นญี่ปุ่นแล้ว ศาสนาญี่ปุ่นน่าจะหมายถึง ศาสนาทุกศาสนาของญี่ปุ่น ซึ่งรวมศาสนาชินโต พุทธ ขงจื๊อ คริสต์เข้าด้วย

ศาสนาของญี่ปุ่นไม่ได้เป็นเรื่องของความรู้สึกผิดชอบหรือหลักเกณฑ์และมาตรฐานของพฤติกรรมถูกผิด ญี่ปุ่นไม่ได้นำศาสนามาใช้ในการทำให้คนอยู่ในระเบียบทางสังคม คนญี่ปุ่นตีความประเพณีที่ถูกผิดในแง่ของพันธะหน้าที่ พันธะหน้าที่นี้ขึ้นอยู่ด้วยความสัมพันธ์ในสังคมในเวลานั้น และในเหตุการณ์นั้น ๆ ความรู้สึกของพันธะหน้าที่ที่อยู่ในการอบของสังคมเป็นกลไกหนึ่งในการควบคุมพฤติกรรมและเป็นการจัดระเบียบทางสังคมของญี่ปุ่น ศาสนาของญี่ปุ่นเป็นวัฒนธรรมมากกว่าเป็นศาสนาและเป็นเรื่องที่น่าเน้นการปฏิบัติตนในทางโลกมากกว่าทางธรรม สิ่งที่น่าสังเกต คือ ญี่ปุ่นไม่ได้จัด

ศาสนาอยู่เหนือสถาบันทุกสถาบันในสังคม องค์จักรพรรดิมีสถานภาพเป็นเทพที่มีชีวิตและเป็นลูกหลาน
ของเทพามาตราชาติ ซึ่งเป็นเทพผู้ปกป้องรักษาสถาบันจักรพรรดิ ปกป้องชาติ และคุ้มครองคนญี่ปุ่น

ศาสนาของญี่ปุ่นเป็นศาสนาที่ตอบสนองอุดมการณ์ทางวัฒนธรรมของญี่ปุ่น ฉะนั้นศาสนาใดที่
เข้ามาในประเทศญี่ปุ่นต้องไม่ทำลายสิ่งที่อยู่ในอุดมการณ์ทางวัฒนธรรมของคนญี่ปุ่น เช่น ความ
กลมเกลียว ความเจริญก้าวหน้ากับวิทยาการใหม่ ๆ ความทัดเทียมกับอารยชนของโลกในยุคนั้นก็จะอยู่
ได้ ช่วงใดที่ญี่ปุ่นรู้สึกถึงความแตกแยกภายในสังคม ญี่ปุ่นจะหันกลับเข้ามาหาศาสนาชินโต ซึ่งเป็น
ศาสนาขนาดแท้และดั้งเดิมของญี่ปุ่น เพื่อต่อต้านสิ่งนั้น ๆ หรือสร้างเกาะกำแพงที่ทากาโน เรียกว่า
antibody มาต่อสู้กับสิ่งที่ญี่ปุ่นไม่ต้องการ แม้ศาสนาที่นำเข้ามาจากต่างประเทศจะเข้ามาในประเทศญี่ปุ่น
นานหลายศตวรรษก็ตาม แต่ถ้าญี่ปุ่นรู้สึกว่าศาสนานั้นเป็นภัย ญี่ปุ่นก็จะหันมาต่อต้านได้โดยไม่คำนึง
ว่าผู้ที่นับถือที่เป็นคนญี่ปุ่นจะรู้สึกอย่างไร และศาสนานั้นได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมญี่ปุ่นไป
แล้วหรือไม่ ดังนั้นไม่ว่าสังคมจะอยู่ในยุคสมัยใด ศาสนาหรือสิ่งแปลกปลอมที่จะเข้ามาจะต้องไม่ขัด
ต่อกรอบของสังคม และอุดมการณ์ทางวัฒนธรรมของญี่ปุ่น อาจด้วยเหตุนี้ที่ทำให้คนญี่ปุ่นมักจะทำ
ตามทัศนคติ วิถีชีวิตที่คล้ายกับคนอื่นที่เป็นคนญี่ปุ่น เพื่อตนจะได้เป็นส่วนหนึ่งของสังคมญี่ปุ่นได้อย่าง
สมบูรณ์

ญี่ปุ่นได้ใช้ศาสนาในการกำหนดโลกทัศน์และวางกรอบความคิดของคนในสังคมญี่ปุ่น
ศาสนาของญี่ปุ่นจึงเป็นกลไกในการควบคุมสังคมเพื่อสร้างความเป็นน้ำหนึ่งเดียวกัน และสะท้อนภาพ
โครงสร้างทางสังคมของโลกของผู้นับถือ ซึ่งเป็นคนญี่ปุ่นได้เป็นอย่างดี

Reference

- Befu, Harumi. Japan: An Anthropological Introduction N.Y. Chandler Publishing
Co.1981.
- Benedict, Ruth. The Chrysanthemum and the Sword : Pattern of Japanese Culture
N.Y. Houghton Mifflin 1947.
- Doi, Takeo. The Anatomy of Dependence. Tokyo. Kodanoha 1981.
- Earhart, H. Byran Japanese Religion : Unity and Diversity Belmont. California Wadsworth
Pub. Co.1982.
- Hsu, F. L. K. The Heart of Japan. N.Y. John Wiley Sons Inc.,1975.
- Kitagawa, J.M. & Alan Lm Miller ed. Folk Religion in Japan: Continuity and Change.
Chicago. The University of Chicago Press, 1968.
- Nakane, Chie Japanese Society. Berkeley, University of California press, 1970.

- Nakano, Hideichiro. The Japanese Society : Sociological Essays in Japanese Studies
Tokyo. K. Kamawanu Publishing House Inc. 1995.
- Mouer, Ross & Yoshio Sugimoto. Images of Japanese Society London. Kegan Paul
International 1986.
- Philippi, Donald L. Kojiki .Tokyo. University of Tokyo Press 1977.
- Picken, S. D. B. Shinto, :Japan's Spiritual Roots. Tokyo, Press 1980.
- . Essential of Shinto : An Analytical to Principle Teachings, London
greenwood Press. 1974.
- Reischauer, Edwin O. The Japanese .Cambridge. MA. Harvard University Press, 1988.
- . The Japanese Today: Change & Continuity Cambridge MASS
The Belknap Press of Harvard University Press, 1977.
- Reader, Ian. Japanese Religions : Past & Present Honolulu. University of Hawaii Press, 1993.
- Saunders, E. D. Buddhism in Japan, Tokyo. Press 1972.
- Samson, G. B. Japanese : A Short Cultural History. Tokyo, 1981.
- Takayama, K. Peter. Enthronement and Persistency of Japanese Religion Journal of Cultural
State, Summer 90 Vol. 32, Issue 3.
- จำนงค์ ทองประเสริฐ ป่อเกิดลัทธิประเพณีญี่ปุ่น แปลจาก Source of Japanese Traditions edited
by William Theodore de Bary ราชบัณฑิตย กรุงเทพมหานคร 2515.
- เพ็ญศรี กาญจนมัย การสร้างชาติญี่ปุ่นด้วยอุดมการณ์พุทธ ชินโต ขงจื้อ ไทยญี่ปุ่นศึกษา
ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์ 2533.
- ยุพา คลังสุวรรณ. บุญคุณต้องตอบแทน แค้นต้องชำระ วารสารญี่ปุ่นศึกษา สำนักพิมพ์ธรรมศาสตร์,
ฉบับที่ 1/2541.
- . บรรณานุกรม. ปรัชญาญี่ปุ่น ในวารสารญี่ปุ่นศึกษา ฉบับที่ 1/2539 โครงการญี่ปุ่น
ศึกษา, สถาบันเอเชียตะวันออก กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ บริษัทเปเปอร์บ็อกซ์
(ประเทศไทย) จำกัด
- . วัฒนธรรมญี่ปุ่น สำนักพิมพ์ธรรมศาสตร์, 2542.